

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет східної і слов'янської філології

Кафедра китайської філології

Кваліфікаційна робота з філології на тему:

МОВНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІМПЕРАТИВНОСТІ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

студентки групи ЗМжит 58-21

факультету східної і слов'янської філології

заочної форми навчання

з освітньо-професійної програми

китайська мова і література, переклад,

методика навчання

Спеціальності 035 Філологія

Логін Катерини Олександрівни

Науковий керівник:

Д. філол. н., проф. Валігура О. Р.

Допущена до захисту

" ___ " _____ 2022 року

Завідувач кафедри

_____ Любимова Ю. С.

(підпис)

(ПБ)

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2022

ЗМІСТ

| | |
|--|-----------|
| ВСТУП..... | 4 |
| РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ІМПЕРАТИВУ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ..... | 9 |
| 1.1 Проблематика досліджень категорії імперативності в сучасному мовознавстві .. | 9 |
| 1.1.1 Категорія імперативу як мовна універсалія | 12 |
| 1.2 Дослідження імперативу в китайському мовознавстві..... | 20 |
| 1.3 Категорія імперативності в сучасній китайській мові..... | 22 |
| 1.4 Дослідження мовних засобів реалізації імперативності в сучасній китайській мові | 28 |
| 1.4.1 Спонукальні дієслова | 29 |
| 1.4.2 Заперечні прислівники | 34 |
| 1.4.3 Модальні частки | 35 |
| 1.4.4 Інтонація як фонетичний засіб реалізації імперативності в сучасній китайській мові..... | 36 |
| Висновок до розділу 1..... | 39 |
| РОЗДІЛ 2 МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ІМПЕРАТИВНОСТІ ТА ЗАСОБІВ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ..... | 41 |
| 2.1 Методологічне підґрунтя вивчення імперативності та мовних засобів її реалізації в лінгвістичній традиції | 41 |
| Висновок до розділу 2..... | 44 |
| РОЗДІЛ 3 МОВНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІМПЕРАТИВНОСТІ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ..... | 46 |
| 3.1 Способи вираження імперативу в сучасній китайській мові | 46 |
| 3.1.1 Імперативні форми в сучасній китайській мові | 46 |
| 3.1.2 Каузативні конструкції..... | 49 |

| | | |
|-------|---|----|
| 3.2 | Мовні засоби реалізації імперативності в сучасній китайській мові..... | 51 |
| 3.2.1 | Спонукальні дієслова | 52 |
| 3.2.2 | Заперечні прислівники | 60 |
| 3.2.3 | Модальні частки | 65 |
| 3.2.4 | Імпліцитні мовні засоби реалізації категорії імперативності в сучасній китайській мові..... | 66 |
| 3.3 | Категорійні ситуації субполя імперативності на прикладах живого спілкування | 70 |
| | Висновок до розділу 3..... | 81 |
| | ВИСНОВКИ | 83 |
| | РЕЗЮМЕ | 86 |
| | СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ | 88 |
| | СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ | 94 |

ВСТУП

Ми живемо в епоху стрімкої глобалізації. Кордони країн уже не обмежують нікого, тому існує велика проблема у комунікації між різними націями. Технологічні здобутки дозволяють людству долати багато бар'єрів, але мовленнєвий – залишається одним із найважчих. Кожна мова має свої тонкощі, до того ж жодна мова не може існувати без емоційного забарвлення мови, без вираження різних відтінків почуттів.

Кількість охочих вивчати китайську мову в усьому світі з кожним роком зростає. Для іноземних студентів, які навчаються в Китаї, питання порозуміння стає ще гостріше. Перебуваючи в середовищі нової для себе мови, їм постійно доводиться чути і розуміти нову для себе лексику і висловлювати власну думку, а також просити щось, віддавати накази чи спонукати до дії.

Поняття імперативу досить багатогранне. Він є предметом дослідження філософії, соціології, психології, історії, економіки, лінгвістики та інших дисциплін. У лінгвістиці під імперативом в загальному сенсі розуміється наказовий спосіб, що висловлює прохання чи наказ. Поряд із традиційним підходом до розгляду вираження спонукальності в мові (від форми до значення), все більш широке поширення набуває прагмалінгвістичний підхід, що розглядає спонукальне висловлювання як спонукальний мовний акт (Потапова, 2020).

Інтерес і звернення до імперативу пов'язані з її універсальністю: практично в кожній мові світу існують речення, що складаються з імперативних форм, мета яких спонукати адресата виконати ту чи іншу дію. Тому в мовознавстві не знайдеться жодної мови, дослідники якої не зверталися б до цієї категорії.

Дослідження засобів реалізації семантичних категорій у різних мовах займають значне місце у сучасному мовознавстві та продовжують залишатися перспективними. Ця кваліфікаційна робота присвячена аналізу одному з питань граматичної семантики та функціональної граматики – категорії імперативності. Інтерес до цієї категорії

обумовлений тим, що імперативні висловлювання займають важливе місце в мовленнєвій комунікації, а сама категорія має різноманітні та різнорівневі засоби вираження. Функціонування та внутрішня організація категорії імперативності постійно привертають увагу дослідників. Існує невелика кількість досліджень, присвячених вивченню мовних засобів реалізації імперативності в сучасній китайській мові, тому що вони суттєво відрізняються від тих, які вживаємо ми.

У нашій роботі докладно розглянуто мовні засоби та способи вираження імперативу в китайській мові. Ця тема була обрана нами не випадково, тому що ми вважаємо, що саме спонукання найбільш поширене в усіх мовах світу. Відомо, що спонукання існує, коли ми вимагаємо щось, висловлюємо прохання, наказ, даємо пораду і так далі. У всіх мовах світу є різні способи вираження спонукань, і китайська мова не виняток. Найбільш поширеними мовними засобами реалізації імперативності в сучасній китайській мові є: використання каузативних дієслів, спонукальних часток, заперечних часток. Ще одним із універсальних способів вираження спонукання є інтонація. Вона властива всім мовам світу без винятку, змінюється лише її характер.

Актуальність нашого дослідження зумовлена необхідністю вивчення механізмів та особливостей функціонування категорії імперативності, а також засобів їх реалізації в українському китаєзнавстві. Актуальність тематики дослідження підтверджується орієнтованістю функційних, семантичних та прагматичних студій на подальше дослідження мовних засобів реалізації імперативності. Також є можливість розвитку нових перспектив у дослідженні категорії імперативу.

Метою роботи є дослідження лінгвістичних засобів реалізації категорії імперативності в сучасній китайській мові.

Відповідно до поставленої мети в роботі передбачається вирішення таких **завдань**:

- обґрунтувати теоретичні засади дослідження мовних засобів реалізації категорії імперативності;

- розглянути категорію імперативності в сучасних лінгвістичних дослідженнях;
- обґрунтувати методологічні засади дослідження мовних засобів реалізації категорії імперативності;
- класифікувати категорію імперативності в сучасній китайській мові;
- визначити мовні засоби реалізації категорії імперативності та їхні функційні особливості в сучасній китайській мові;

Об'єктом дослідження є категорія імперативності в сучасній китайській мові.

Предметом дослідження є мовні засоби реалізації імперативності в сучасній китайській мові.

Методи дослідження. Для успішного виконання поставленої мети та розв'язання конкретних завдань роботи передбачалося комплексне застосування загальнонаукових і спеціальних лінгвістичних методів. До *загальнонаукових методів*, використаних у нашій роботі, можемо віднести такі методи як: індукція та дедукція, метод аналізу та синтезу, використання яких дало змогу узагальнити теоретичні засади дослідження категорії імперативності та її мовних засобів реалізації в сучасній китайській мові. *Описовий метод* використано нами для інвентаризації та інтерпретації засобів реалізації категорії імперативності.

А також застосовано *спеціальні лінгвістичні методи* до яких належать: функційний метод, метод контекстуального аналізу, компонентного аналізу, метод суцільної вибірки, порівняльний. *Функційний метод* використано для визначення особливостей функціонування мовних засобів на рівні висловлювання; *контекстуальний аналіз* для аналізу функціонування засобів реалізації категорії імперативності в їхньому зв'язку з іншими елементами висловлення в текстах; *метод компонентного аналізу* використано для розкриття семантичної структури засобів реалізації категорії; *методи суцільної вибірки* для пошуку та відбору матеріалу дослідження.

Матеріалом дослідження слугують відібрані шляхом суцільної вибірки 45 речень китайською мовою із 22 текстів публіцистичного стилю, а також зразки живого мовлення (46 висловлювань) розміщені на різних онлайн ресурсах.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в роботі *вперше* була здійснена спроба систематизації наукового матеріалу з теми мовні засоби реалізації категорії імперативності в сучасній китайській мові. *Уточнено* поняття "категорія імперативності" в сучасній китайській мові. *Висвітлено* категорію імперативності в сучасних лінгвістичних дослідженнях. Також *вперше* було схарактеризовано імперативні категорійні ситуації на основі встановлених центральних і периферійних конститuentів на прикладах живого спілкування.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості застосування наукових положень і висновків дослідження семантичної категорії імперативності в сучасній китайській мові: 1) у практиці викладання китайської мови як іноземної; 2) у практиці викладання теоретичної граматики китайської мови; 3) у теорії і практиці перекладу з китайської мови. Результати дослідження можуть бути використані у викладанні таких навчальних дисциплін: "Китайська мова", "Практичний курс перекладу з китайської мови" (розділ "Перекладацькі трансформації"), "Теоретична та практична граMATика китайської мови", а також для подальшого дослідження граMATичної структури сучасної китайської мови.

Апробація результатів дослідження проводилася в Київському національному лінгвістичному університеті на студентській науково-практичній відеоконференції "Ad orbem per linguas. До світу через мови." 25 травня 2022 року. Тема доповіді: "Каузативні дієслова як мовний засіб реалізації імперативності в сучасній китайській мові" (с.114- 116).

Структура та обсяг нашої кваліфікаційної роботи магістра. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, анотації китайською мовою та списку використаної літератури.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, розкрито її актуальність, визначено мету, завдання, з'ясовано об'єкт та предмет дослідження, розкрито наукову новизну, описано значення використаних в дослідженні методів, охарактеризовано практичне значення отриманих результатів, подана інформація щодо апробації результатів дослідження.

У **першому розділі** розглянуто теоретичне підґрунтя категорії імперативності. Обґрунтовано теоретичні засади дослідження мовних засобів реалізації категорії імперативності. Розкрито проблематику досліджень категорії імперативності в сучасному мовознавстві.

У **другому розділі** описано методологічні засади дослідження зазначеної категорії.

У **третьому розділі** досліджено лінгвістичні засоби реалізації категорії імперативності у сучасній китайській мові, викладена їх загальна характеристика, а також описано особливості та варіанти використання на матеріалі публіцистичних текстів, а також продемонстровано різні категорійні ситуації на прикладах живого спілкування.

У **загальних висновках** підведено підсумки дослідження мовних засобів реалізації імперативності у сучасній китайській мові, схарактеризовано перспективи подальшого розвитку вивчення цього питання в українському китаєзнавстві.

Список використаних джерел становить 89 позицій, 40 з яких іноземними мовами, на використані джерела зроблено посилання в основній частині нашого дослідження, джерел ілюстративного характеру – 24 позиції. Повний обсяг кваліфікаційної роботи складається з 95 сторінок, основний зміст викладено на 84 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ІМПЕРАТИВУ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

1.1 Проблематика досліджень категорії імперативності в сучасному мовознавстві

Поняття імперативу досить багатогранне. Вивченням імперативу та імперативності займаються не лише лінгвісти. Він – предмет дослідження в філософії, соціології, психології, історії, економіці та інших дисциплінах.

У філософському розумінні імператив – це норматив, який не підлягає обговоренню, моральна форма – встановлення, рецепт поведінки. Згідно із Філософським енциклопедичним словником імператив (від лат. Imperatives - 'наказовий') – це вимога, наказ, закон. Імператив є засобом обмеження поведінки та суспільного буття людей з метою запобігання анархії та соціального колапсу. Це жорстка установка, що виробляється культурою даного суспільства, як зразок для загального прямування, обов'язкового для всіх членів товариства (Шинкарук, 2002, с. 243).

Зі свідчень Діогена, першим, хто запропонував поділити мовлення на частини за метою висловлювання, був Протагор. Він виділяв чотири типи висловлювань: питання, відповідь, прохання і наказ. Алкідам виділяв три типи: питання, відповідь та привітання. Інші софісти, чий імена Діоген не називає, пропонували поділ на 7 частин: питання, відповідь, розповідь, наказ, вираження бажання, прохання та заклик. Спроби подібного поділу мови вплинули на становлення риторики і граматичного вчення (Лосев, 2000, с. 22).

Важливо відзначити, що в архаїчних товариствах імператив ґрунтувався на залякуванні, неминучій відплаті, здійснювати яке, за колишніми уявленнями, могли тільки боги (Закон Карми). Прикладом цього можуть бути численні табу, які виконували

охоронну функцію і були спрямовані на збереження та захист роду. У ході історичного розвитку, в результаті соціального і наукового прогресу, формули імперативів зміщувалися у бік насичення їх моральним змістом.

У німецького філософа Іммануїла Канта в "Критиці практичного розуму" – загальнозначущий моральний припис на протигагу особистому принципу (максимі); гіпотетичний імператив має силу лише за певних умов, категоричний імператив – безумовний принцип поведінки". За Кантом, існує єдиний фундаментальний моральний принцип: чинити так, аби завжди розглядати інших людей як цілі, а не як засоби. Цей принцип є імперативом (командою), і він є категоричним (застосовується без винятків, у всіх випадках, місцях і обставинах).

Джон Остін (1986) у своїх лекціях вказував, що у звичній мові є речення, препозитивна складова якого не може бути оцінена в межах категорій істинності або неістинності. Речення, які не мають дескриптивної функції, але є еквівалентними дії чи вчинку, Остін назвав перформативами. Це такі слова як: *Вибачте, будь ласка, прощайте*. Проте існують змішані перформативи з наказовим способом – імперативом. Остін розділяв перформативні висловлювання на **явні** перформативи – *Я наказую тобі закрити двері!* і **неявні (прості)** – *Закрий двері!* (с. 57). Цю ж ідею висловлював Еміль Бенвеніст (1974), називаючи дієслова, здатні одночасно висловлювати мовленнєвий акт і дію, делокутивними (с. 320).

У лінгвістиці відомий факт розподілу перформативів на *сильні* та *слабкі* на основі такого критерію, як наявність соціальних наслідків у результаті вимовляння перформатива. Слабкими називають перформативи, які з'ясовують такі наміри мовця, що засвідчують спосіб надання інформації, наприклад: *Я визнаю, що невинний*. Сильними називають перформативи, вимова яких спричиняє соціальні, юридичні чи буденні наслідки, наприклад: *Зобов'язуюсь сплатити всі кошти* (Дедушно, 2016).

Надалі в трансформаційній граматиці просте декларативне (розповідне) речення (речення, що передає факт, інформацію, думку або ідею) стало розглядатися як

дворівнева структура на глибинному рівні, з головним і залежним реченнями, головне з яких — перформатив. Наприклад, *Земля обертається навколо Сонця* розглядається як *Я кажу тобі, що Земля обертається навколо Сонця*. Імперативні речення типу *Земля, обертайся навколо Сонця* мають глибинну структуру *Земля, я наказую тобі обертатися навколо Сонця*, і друге речення істинне, якщо в момент висловлювання Мовець насправді наказує Слухачеві здійснювати обертальні рухи навколо Сонця. Ставлення між явними та неявними перформативами розглядаються як аргумент на користь трактування імперативів як констативів (декларативів) (Lewis, 1972, с. 181).

Ноам Чомські (1975) запропонував глибинну структуру для імперативів, що складається із суб'єкта "ти" та допоміжного елемента "повинен" (*will, must*). Допоміжний елемент та суб'єкт можуть бути вилучені у процесі трансформації. Допоміжний елемент пояснює, чому імперативи не поєднуються з обставиною минулого часу, а суб'єкт "ти" дозволяє пояснити, чому тільки займенник другої особи можливий в імперативах (*Иди ти вже додому!*). Виходить, що імперативи вкотре в результаті парафраза отримують перформативне значення. *Закрий двері!* — *Ти маєш зачинити двері!* Однак не ясно, чи висловлювання *Ти повинен закрити двері!* є декларативом чи наказом.

Джеральд Катц (1997) пропонував ввести абстрактну морфему "я", яка дозволяє прочитати висловлювання *Ти маєш закрити двері!* як наказ (*Я кажу: ти повинен зачинити двері!*). У подальших його роботах (в яких пропонується ідея дворівневого висловлювання, що має рівень змісту та рівень мовного акту) морфема "я" відноситься виключно до рівня мовного акта.

Р. Мастоп приходить до висновку, що імперативи та декларативи показують різні речі. Імперативи не є синтаксичним варіантом декларативів і не можуть бути охоплені семантичною теорією істинності. Мастоп пропонує вважати, що кореляція між імперативами та декларативами полягає у "перспективному контрасті". Те, що з однієї точки зору є виконаною дією, з іншого — факт, за яким можна спостерігати. Загалом, як зазначає Мастоп, схожі імперативні та декларативні висловлювання (типу *Андрій*

зачиняє двері і Андрію, зачини двері!) мають загальну частину на більш абстрактному рівні, ніж прості висловлювання. Імперативи мають пост-умову (імператив "буде здійснено", якщо наказана дія виконана), а декларативи мають передумову (декларатив істинний, якщо його висловлювання, семантична константа істинна) (Mastop, 2005, с. 113).

У психології під імперативом прийнято розуміти мовленнєвий акт, у якому мовець безпосередньо дає команду або розпорядження слухачеві, щось зробити. Тут навіть можна зустріти такі поняття як імператив поведінки чи імперативний характер, суть яких тією чи іншою мірою полягає у виконанні вимог, у тому числі й внутрішніх, слідування чужої чи власної волі (Потапова, 2020, с. 230)

У політичній, економічній, соціологічній, юридичній термінології імператив це наказ, настійна вимога або закон.

1.1.1 Категорія імперативу як мовна універсалія

У лінгвістичній літературі є ціла низка визначень імперативу, при формулюванні яких автори або намагаються знайти якесь універсальне значення, що об'єднує як прямі, так і непрямі вживання імперативних форм, або відкидають непрямі вживання, в яких не виражене безпосереднє звернення Мовця до Слухача з спонуканням до дії, і виходять виключно з прямого, категоріального значення імперативу (Бортун, 2017).

Наказовий спосіб або імператив (лат. *modus imperativus*) — це спосіб дієслова, що виражає волевиявлення через наказ, прохання, побажання, заклик або ж пораду. Дія реально ще не існує і не існувала, але той, хто говорить, сподівається, що вона має відбутися в найближчий час (Ярцева, 1990, с. 327). Словникове визначення цієї категорії дає уявлення про неї як про спеціалізовані форми дієслівного способу, що мають значення наказу в широкому значенні цього слова (наказу, прохання тощо).

Попри те, що імператив є дієслівною формою, він виражає бажання мовця, а не дію чи процес. За допомогою імперативу мовець повідомляє про своє бажання, щоб ту чи іншу дію було виконано кимось (*Иди!*). Або, навпаки, щоб дія не виконувалася (*Не йди!*). Іншими словами можна сказати, що імператив слугує засобом заклику до дії. Важлива особливість імперативного висловлювання полягає в тому, що воно є одночасно і повідомленням, і дією: мовець не тільки повідомляє про своє бажання, а й намагається змусити адресата його виконати.

Опис категорії спонукальності — один з напрямків сучасної теорії пізнання, що найбільш динамічно розвивається. Імператив, що розглядається як одна з найдавніших семантичних універсалій, представлений практично у всіх мовах, у всіх типах текстів і має глобальне значення у комунікації та у людській діяльності. Як слушно зазначає А. В. Вельський, "спілкування не можливе без спонукування до дії. Люди безперервно звертаються один до одного з різноманітними спонукальними фразами" (Вельський, 1953, с. 83).

Категорія імперативності – це одна з базових семантичних категорій, яка може бути представлена у вигляді функціонально-семантичного поля, що має ядро та периферію. Імператив є граматикалізованим засобом вираження спонукування. Він утворює граматичне (дієслівне) ядро поля модальності спонукування і є субполем в межах функціонально-семантичного поля модальності. Загальним для імперативного поля є семантичний інваріант, який спонукає об'єкт мовлення до виконання дії, вираженої дієсловом (у випадку прямого імперативу), або будь-якої іншої дії, що відповідає волі мовця, але яке може бути виконане 3-ою особою, яка не є об'єктом мовлення (у разі непрямого або опосередкованому імперативу). Дієслово у формі наказового способу позначає дію, що ще не здійснилась, дію, до якої спонукають.

У монографії В. С. Храковського та О. П. Володіна переконливо доводиться, що імператив не є формою категорії способу та не пов'язаний з модальною рамкою (тобто не входить в опозицію "індикатив/кон'юнктив/імператив"), а пов'язаний з

комунікативною рамкою (тобто входить в опозицію "розповідь / питання / наказ") (Храковский & Володин, 1986, с. 34-35).

Семантика імперативу — це "пряме волевиявлення мовця, результатом якого, з точки зору мовця, має стати збіг запропонованого змісту його висловлювання з дійсністю" (Касевич, 2006, с. 554).

У імперативних висловлюваннях адресант самим фактом свого висловлювання "намагається" каузувати вчинення деякої дії (експліцитно вказаної в цьому висловлюванні). При цьому каузацію ми розуміємо в найширшому сенсі — як каузацію деякої дії чи стану, припинення чи запобігання дії чи стану, загалом, будь-якої зміни у світі (Михайленко, 2001, с. 16).

Дослідження імперативів можна охарактеризувати відповідно до припущень щодо форм граматики, які залишалися відносно незмінними протягом багатьох років. Їх об'єднує методологічний компроміс, відповідно до якого імперативи розглядаються як форми другої особи (за винятком пов'язаних форм, де виконавець дії не є адресатом, наприклад, "*нехай ідуть!*"). Крім того, що утворює імператив, існує відсутність консенсусу щодо того, які виняткові характеристики піддаються синтаксичному аналізу. У цій концептуальній загадці вчені приписують більшість відмінних характеристик імперативів контекстуальними обмеженнями (van der Wurff, 2007). Єдиним винятком є несумісність із запереченням, яке часто вважається морфосинтаксичним явищем, яке не залежить від контексту, що призвело до продуктивної дослідницької діяльності, яка продовжується протягом двох десятиліть.

Що стосується першого дослідницького питання "що собою являє імператив?", то у більш ранніх роботах імперативне просте речення (клауза) часто зводиться до канонічного імперативу, тобто до форми другої особи ("*іди!*"). Однак існують інші комбінації осіб і чисел, залежно від мови. У більшості мов існують способи виразити спонукання по відношенню не тільки до 2-ї особи, а й до інших осіб. Найчастіше зустрічаються форми 1-ї особи множини і 3-ї особи (однини і множини). Імператив 3-ї

особи служить для спонукання до дії того, хто бере участь прямим чином в розмові, а можливо, навіть не присутній при ній. Найчастіше, вимовляючи цю форму, мовець має на увазі, що його співрозмовник передасть третій особі, щоб той зробив дію. У багатьох мовах, в тому числі в європейських, для імперативів 1-ї особи множини і 3-ї особи спеціальних форм немає. Так, в англійській мові для утворення імперативу вимагає допоміжного слова *let*, займенника 3-ї особи однини та множини ("*let him/her/it/them go!*") або 1-ї особи множини (включаючи запрошення: "*let's go!*") та дієслова невизначеної форми. Багато мов мають три форми, які відрізняються один від одного тим, хто є адресатом імперативу: співрозмовник, співрозмовник разом з самим мовцем, або хтось, хто не бере участі в розмові (Ктитарова, 2009, с. 54-56).

Згідно з терміном, вибраним ван дер Аувера та його колегами (2004), форми першої та третьої особи можуть бути згруповані під назвою гортатив (вид спонукання, член дієслівної парадигми імперативу). Гортатив використовується мовцем для висловлення бажання реалізації деякої ситуації, при цьому мається на увазі безпосередня участь мовця та адресата у процесі здійснення ситуації (*давай зробимо!*) (van der Auwera та ін., 2004, с. 49-50). У більш ранніх аналізах гортативи не вважаються власне імперативними формами з наступних причин. Гортативи зазвичай включають непряме звернення ("*let them go! Відпусти їх!*"); адресат є посередником між мовцем і третьою особою. Важливо зауважити, що суб'єкт лексичного дієслова не обов'язково має бути другою особою в гортативах, що можна вважати достатньою підставою для розгляду цих виразів окремо від імперативів (Willems та ін., 2003, с. 169-171).

У деяких мовах існує особлива форма для вираження заперечного імперативу. В українській мові утворення цієї форми не має ніяких особливостей (*Не кради*), але в багатьох інших мовах заперечний імператив зовні нічим не схожий на той, який ми звикли вживати. У таких випадках кажуть, що заперечний імператив постає як особливий (окремий) спосіб (його називають прохібітивом). Проте прохібітив також може зберігати оригінальну стверджувальну форму наказового способу.

Дослідники виділяють кілька модальних модифікацій імперативності:

- 1) з індикацією ймовірності дії, що казується (наприклад, наказ, дозвіл, інструкція);
- 2) з індикацією мотивованості дії, що казується (наприклад, прохання);
- 3) з індикацією корисності для реципієнта (наприклад, порада);
- 4) немаркована імперативність (наприклад, пропозиція) (Broadie, 1972, с. 180).

Крім того, імперативність класифікується залежно від того, чи виражається спонукання по відношенню до одержувача/одержувачів тексту, до спільної дії відправника та одержувача або до дії суб'єкта, який не бере участі безпосередньо в комунікації.

Всі дослідники імперативних конструкцій відзначають їхню обов'язкову зверненість до адресата, діалогічність та спрямованість на програмування поведінки реципієнта. З категорією імперативності, її імпліцитними та експліцитними способами вираження безсумнівно пов'язані мовні особливості реалізації поняття спонукання (Куштенко, 1968, с. 14-15).

Проблему визначення імперативу дещо інакше поставлено в Г. Гійома, який стверджував, що форми дієслова відображають різні етапи формування уявлення у свідомості мовця про розвиток дії в часі (1992). По суті, дослідник говорить про ситуативне віднесення дії до теперішнього та/або майбутнього часу. На цій підставі Г. Гійом зараховує імператив до системи мовлення, але не до системи мови (порівняно з ідеями Ф. де Соссюра), а предметом вивчення мають стати мовленнєві функції імператива. Таким чином, поняття імператив, волевиявлення, спонукання вживаються як синоніми, сенс їхній не розмежовується, оскільки імперативні висловлювання - це комунікативний засіб обмеження поведінки. Водночас трапляється звуження обсягу цього поняття. Спонукання – це тип мовленнєвого акту, за якого мовець пропонує співрозмовникові вчинити або не вчиняти казувану дію.

У сучасній лінгвістичній науці терміни "імперативність" і "спонукальність" трактуються, як: "Імператив або спонукання, – це повідомлення про бажання мовця, щоб адресат виконав певну дію, і спроба казувати його виконання адресатом" (Апресян, 1995, с. 27). Проте інші дослідники вважають, що не слід прирівнювати спонукання до імперативу, оскільки імперативність за своїм значенням вужче, ніж спонукальність, і форми імперативу – лише один із засобів актуалізації спонукальної модальності (Jary & Kissine, 2011, с. 9).

Феномен спонукальності закономірно набуває статусу категорії, який узагальнює специфічний спосіб відображення дійсності – через спонукання об'єкта до дії (Morris, 2008, с. 184). Категорія спонукальності є комунікативно-семантичною категорією, що має відповідні категоріальні ознаки.

Порівняно з спонуканням, що виражає бажання мовця, впливати на слухача або на третю особу з метою зміни ситуації, сам термін "*спонукальність*" має ширше значення: це властивість людей та інших явищ дійсності казувати зміну навколишньої дійсності. Категорія спонукальності розглядається сучасною лінгвістичною наукою як функціонально-семантична категорія з принципом побудови різнорівневих мовних одиниць спонукальної семантики.

У літературі, присвяченій спонукальним висловлюванням, пропонується цілий список підтипів імперативних речень, наприклад: *спонукання* (спонукання у власному значенні, команда, наказ, військовий наказ); *офіційна вказівка, інструкції* (кулінарні рецепти, вказівки на етикетках, розпорядження щодо поведінки); *заборони, спонукання* (зі значенням підбадьорювання та заохочення); *пропозиції та рекомендації, порада, прохання, побажання, попередження, загроза, осуд* (докір, звинувачення); *прокляття, відмова*.

У дослідженнях, що присвячені проблемам імперативності переважає, як правило, комплексний ономасіологічно-семасіологічний підхід, коли спочатку розглядаються спонукані конструкції з імперативними формами, а потім їх функціональні еквіваленти.

Йдеться насамперед про концепцію О. В. Бондарка, що вводить поняття *імперативної ситуації*, основними елементами якої є:

1) суб'єкт волевиявлення (C_1);

2) суб'єкт виконавець (C_2);

3) предикат, що розкриває зміст волевиявлення, що іде від C_1 і до C_2 : казується дія (у широкому значенні), спрямована на перетворення (у момент волевиявлення t_1) ірреальної ситуації в ситуацію, яка за задумом мовця повинна стати в результаті дії, що казується (у момент або період t_2) реальною.

Таке перетворення передбачає:

а) презентно-футуральну перспективу від моменту волевиявлення (t_1) до більш пізнього моменту або періоду (t_2): $t_1 \rightarrow t_2$;

б) спрямованість на перетворення ірреального (IP) на реальне (P).

Як спеціальний елемент імперативної ситуації виділяється ознака *бенефактивності* дії, що казується. До передумов імперативної ситуації відноситься можливість або необхідність зміни готівкової ситуації, існування потенційного виконавця, а також можливість і правомочність для того, хто говорить виступити як C_1 , повідомивши конкретного адресата статус C_2 .

Відповідно до способу представлення смислового змісту наказовості виділяються два типи імперативності: *категоріальна (пряма) імперативність*, коли імперативна семантика постає як категоріальне значення особливих морфологічних та синтаксичних форм (*Передайте, будь ласка, сіль!*; *Мовчати!*), і *некатегоріальна (непряма) імперативність*, коли імперативне значення передається у вигляді форми з іншим (неімперативним) основним значенням в особливих умовах функціонування цієї форми чи конструкції. Некатегоріальна імперативність може бути, у свою чергу, *експліцитною*, коли імперативний сенс безпосередньо виражається (експлікується) через запитання (*Не могли б ви передати сіль?*), через оптативність (*Вам би помовчати!*), через футуральну індикативність (*Підеш на пошту та надішлеш листа!*), і *імпліцитною*, коли

імперативний сенс лише імплікується пропозитивним змістом висловлювання (*Ми хочемо їсти!* = *'Принеси поїсти!'*), формально не виражений (Ізотов, 2007, с. 15), (Бондарко, 1984, с. 66)

Однак, слід зазначити, що для того, щоб розмежувати категоріальну та некатегоріальну імперативність, попередньо потрібно відповісти та таке питання: які саме форми можуть і повинні вважатися імперативними? З синтетичним імперативом ситуація більш менш зрозуміла — можна виходити з форми як даної величини і з традиції, що склалася. Однак, як розуміти поняття синтаксичний імператив? Адже якщо ми слідом за авторами (Ізотов, 1995, с. 59-60) розглядатимемо в ролі одиниць синтаксичного рівня існуючі в мові стійкі комплекси виразних засобів, то межі синтаксичного імперативу розсунуться досить широко, щоб поглинути більшу частину "некатегоріальної" імперативності, яка в силу цих обставин перестане бути некатегоріальною. Не можна не погодитися з думкою, що "труднощі, з якими стикається класифікація цього роду (а також її неминуча обмеженість) пов'язані, з одного боку, з відсутністю чітких меж між мовними конвенціями та конвенціями вживання і, з іншого боку, з неможливістю обчислити всі типи висловлювань, які можуть набувати іллокутивну силу спонування в тих чи інших умовах спілкування" (Булигіна & Шмельов, 1990, с. 31).

Імперативність передбачає присутність у тексті мовних засобів із значенням спонування (волевиявлення) і пов'язана із здатністю текстових засобів висловлювати явні (прямі) авторські інтенції волевиявлення, які адекватно розпізнаються у тексті реципієнтом. Імперативність слід віднести до текстових категорій першого порядку (що включає, поряд з імперативністю, аргументативність та сугестивність), оскільки вона забезпечується безпосередньо мовними засобами тексту і мало залежить від двох інших категорій першого порядку (Умрихіна, 2016).

1.2 Дослідження імперативу в китайському мовознавстві

У 1990-х рр. у цих умовах вивчення імперативу в сучасній китайській мові стає одним з основних задач синології. Дослідження значення імперативності заслуговує на особливу увагу. Імператив, поза сумнівом, грає виняткову роль в лінгвістичних дослідженнях, оскільки дозволяє дати пояснення іншим проблемам і, в той самий час, значно розширює горизонти китайської мовознавчої науки в цілому.

Багато хто з дослідників наказові речення називають командами чи наказами. Команди китайською мовою стосуються речень, які озвучують прохання слухачеві, щоб він чи вона втілили запит у дію; зазвичай такі речення закінчуються знаком оклику. (Yuan, 1993; Chao, 1968). Наприклад, 你别说了! nǐ bié shuōle! – *Мовчи!*

Дослідження виявило, що китайські імперативні речення можна класифікувати за шістьма моделями речень у трьох загальних групах: 1) наказовими та заборонними реченнями; 2) реченнями, що переконують; 3) речення, що щось вимагають (Kang, 2011, с. 17-18).

На основі аналізу Ван Ліфан (2009) китайські наказові речення не мають багато синтаксичних змін, але відрізняються морфологічними аспектами. Для прикладу, англійська мова простіша за морфологією, тому англійські імперативні речення відрізняються синтаксичними аспектами. Ось чому граматичні відмінності в наказовій структурі речення демонструються насамперед з трьох аспектів: використання підмета, використання дієслова та використання методів зміни наказового тону (Wan, с. 72-73).

Попередні дослідження наказових речень у китайській мові в загальному зосереджувались на двох аспектах: 1) морфосинтаксичних структурах та функціях наказових речень і 2) використання імперативів при виконанні прохань.

Перша частина досліджень документує структуру та функції імперативів. Чарльз Лі та Сандра Томпсон (Li & Thompson, 1981) визначають імперативні речення як речення, що виражають наказ. Однак вони визнають, що складно розділити накази та не

накази, оскільки "у нормальній соціальній взаємодії часто бажано уникати віддачі прямих наказів" (с. 451). Люди схильні пом'якшувати накази, використовуючи такі слова та фрази, як 请 qǐng "запрошувати", "прошу", "будь ласка", 劳驾 láojià "прошу Вас", "будьте ласкаві", 麻烦 máfan "потурбувати (проханням)", 一点 yīdiǎn "трохи", 一下 yíxià – виражає семантику миттєвості дії та інші.

У дослідженнях Чао Юеньженя (1968) наказові речення описуються як частина "другорядних речень", які здебільшого складаються із іменникових чи дієслівних словосполучень. Він стверджує, що "слово-дійова особа", тобто підмет, часто опускається в цьому типі речень (Chao, с. 133-135).

Чжу Десі (1982) припускає, що наказові речення просять або вимагають від людини виконати певну дію. Він також стверджує, що відносити речення до імперативного чи розповідного, можна лише якщо брати до уваги їхній контекст (Zhu, с. 23). Для прикладу речення, 霄云去把门关上 xiāo yún qù bǎmén guānshàng може бути або розповідним, або наказовими. Залежно від контексту це речення може бути розповідним зі значенням "Сяюнь йде, щоб зачинити двері". Але і також може бути імперативним із значенням "Сяюнь, піди зачини двері".

Дослідження китаєзнавців Чжан Пін, Фань Куан та Чжан Ін (2001) показує, що імперативи в китайській мові виконують такі дії, як наказ, прохання та пропозиція. Вони класифікують імперативи на позитивні та негативні. Позитивні імперативи використовуються, щоб зробити замовлення, висунути пропозицію чи прохання. Заперечний імператив забороняє реципієнту щось робити (Zhang, Fan & Zhang, с. 13-14).

Лю та ін. (2001) визначають наказові речення як речення, які можуть або наказувати, або просити в когось щось зробити або не робити (Liu та ін., 2001, с. 810). Вони також вважають, що словосполучення з іменниками можуть утворювати наказове речення, коли слухач бачить або розуміє, про який об'єкт йде мова.

Юань Юйлін (1993) припускає, що імперативи в китайській мові складаються з підмета та присудка, де підмет можна опустити. Імперативи в основному

використовуються, щоб вимагати від одержувача щось зробити чи не робити. Юань стверджує, що імперативи виконують шість функцій: наказ, заборона, пропозиція, порада, благання (пробачення) і прохання (Yuan, с. 73-74). Дослідження Юаня є одним із найбільш систематичних і вичерпних книг про наказові речення в китайській мові. Однак, як і попередні дослідження, автор описує імперативи на основі власного самоаналізу.

У своїй дисертації про наказові речення Чжан Хуан (2014) досліджує синтаксичну структуру та функцію наказових речень. Відповідно до його дослідження, речення є імперативним, коли мовець, який створює речення з імперативною формою, хоче, щоб реципієнт виконав певну дію. Тобто намір мовця збігається з буквальним змістом речення. Він також звертає особливу увагу на модальні дієслова, які можна використовувати в наказових реченнях. Перша категорія представляє дозвіл: 能 néng, 能够 nénggòu і 可以 kěyǐ – "могти, мати можливість"; друга пов'язана із зобов'язаннями: 得 děi, 该 gāi, 应当 yīngdāng і 应该 yīnggāi – "повинен"; і остання використовується для вираження бажання: 要 yào – "необхідно, потрібно" (Zhang, с. 38). Чжан Хуан є одним із перших, хто описав стільки функцій імперативів. Це наказ, вказівка, погроза, розрада, попередження, благання, прохання, пропозиція.

1.3 Категорія імперативності в сучасній китайській мові

Субполе імперативності має багато спільного із субполем оптативності, адже обидва різновиди модальності містять семантику волевиявлення. Водночас, якщо імперативне висловлювання обов'язково повинно мати семантичний компонент каузації, тоді як оптативне його не має. До того ж, в імперативному висловленні суб'єктом має бути істота, а суб'єктом оптативного волевиявлення може бути як істота, так і неістота. Можна сказати, що різниця полягає в тому, що імператив – це адресоване волевиявлення. Суб'єктом волевиявлення є конкретна або узагальнена особа, яка, як правило,

залишається невираженою в імперативному висловленні. Суб'єктом дії може бути будь-яка особа, навіть мовець, який не обов'язково бере участь у безпосередньому акті мовлення (Любимова, 2016, с. 128).

Актуальним є питання про те, хто може виступати адресатом імперативного висловлення (Бондарко та інші, 1990, с. 188-199). Хоча в лінгвістиці загально визнано, що класичним адресатом таких висловлювань є друга особа однини (你 nǐ, 您 nín) чи множини (你们 nǐmen), ми вважаємо, що до категорії адресата також необхідно віднести сумісну особу, а також першу особу однини. Наприклад, О. М. Пешковський (1956) у своїй праці зазначає, що форма сумісної особи є окремою категорією, яку неодмінно слід вивчати з точки зору імперативності (с. 474). З огляду на цю проблему, В. В. Виноградов вказує, що модальна частка "давай(те)" може реалізовувати семантику імперативності вживаючись із займенником першої особи множини (我们 wǒmen). Що стосується адресата у вигляді форми третьої особи (他 tā, 她 tā, 他们 tāmen та 她们 tāmen), то більшість лінгвістів (Чжу, 1982, с. 205) не виділяє цю форму як імперативну, тим більше така думка панує і при розгляді форми першої особи однини (我 wǒ). Але все ж, ми вважаємо, що всі зазначені особи можуть бути в ролі адресата.

Згідно з дослідженнями Вана (2009), іноді підметом може бути третя особа, загальний термін для людей та імен, як-от 大家 dàjiā, 诸位 zhūwèi і 各位 gèwèi (с. 73).

У китайській мові в імперативному реченні для реалізації спонукання першої особи може використовуватися займенник першої особи множини 咱们 zánmen – "ми з вами". У такому реченні відразу спонукаються до дії як сам мовець, так і його співрозмовник(и) (Любимова, 2016, с. 129).

У більшості ситуацій суб'єкти спонукання можна опустити. Наприклад, (你们) 睡觉去! (nǐmen) shuìjiào qù! – *(Ви) Лягайте спати!* Є дві ситуації, коли підмет можна опустити в наказовому реченні. Перша полягає в тому, що підмет можна опустити, але він може з'явитися, коли це буде необхідно для висловлення. Наприклад, (您) 请坐这儿

吧! (nín) qǐng zuò zhè'er ba! – *Прошу (Вас), сідайте тут!* Друга ситуація, коли немає підмета в безособовому реченні, наприклад 过来! guòlái! – *Підійди сюди!* (Zhu, 1982, с. 73).

За словами Сяо Інпін (Хіао, 2007), існує чотири ситуації, в яких займенник в ролі підмета не можна опускати:

1. Підмет включає мовця: 咱们几个领导晚上开会! zánmen jǐ gè lǐngdǎo wǎnshàng kāihuì! – *Сьогодні ввечері ми, лідери, проведемо конференцію.*

2. Підмет є почесною або шанобливою формою займенника другої особи однини, наприклад 您 nín – *Ви.*

3. Підмет є прямим зверненням, як наприклад 二嫂 Èr sǎo (невістка старшого брата) у прикладі: 二嫂, 给点饭吃! Èr sǎo, jǐ diǎn fàn chī! – *Ей, невістко, дай-но щось поїсти.*

4. Підмет стоїть в складносурядному реченні. Наприклад, 我扫地, 你擦窗! wǒ sǎodì, nǐ cā chuāng! – *Я підмітаю підлогу, ти витирай вікна!* (с. 376).

Відповідно до того, що Юань (1993) проаналізував дієслівні моделі китайських імперативних речень, він дійшов до висновку, що не кожне дієслово можна використовувати в наказовому реченні через семантичні обмеження. У таблиці нижче показано, які види дієслів можна і не можна використовувати в наказових реченнях (с. 24).

Таблиця 1.1.

Використання різних видів дієслів в наказових реченнях

| Тип дієслова | Емоційне забарвлення | Стверджувальна форма | Заперечна форма |
|------------------------|----------------------|----------------------|-----------------|
| Дієслова волевиявлення | Позитивні | ✓ | |
| | Негативні | | ✓ |

| | | | |
|-------------------------------------|------------|---|---|
| | Нейтральні | ✓ | ✓ |
| Дієслова неволевиявлення | | | ✓ |

Дієслова неволевиявлення, як-от 丢 diū "губити", 怕 pà "боятися", 忘记 wàngjì "забувати", а також дієслова волевиявлення із негативним значенням 欺骗 qīriàn "обманювати", 抱怨 bàoyuàn "ображатися", "жалітися" і 敲诈 qiāozhà "шантажувати" дозволено використовувати лише в заперечних реченнях. Щодо дієслів волевиявлення із позитивним значенням, таких як 帮助 bāngzhù "допомагати", 爱护 àihù "турбуватися", "любити", 照顾 zhàogù "турбуватися" і 赞美 zànměi "хвалити", їх можна використовувати лише у стверджувальному реченні. Нейтральні дієслова волевиявлення, такі як 做 zuò "робити", 告诉 gàosu "казати" та 答应 dāying "погоджуватися", їх можна використовувати як у стверджувальних, так і в заперечних наказових реченнях.

Для дієслів, які можна використовувати в наказовому реченні в китайській мові, існують певні правила, яких слід дотримуватися, щоб сформулювати наказове речення. Відповідно до дослідження Чжі (2005), існують певні правила в семи ситуаціях для певних дієслів (Qi, с. 259-260).

1. Такі дієслова, як 醒 xǐng "прокидатися", 宣传 xuānchuán "оприлюднювати", 表示 biǎoshì "виражати", 说明 shuōmíng "пояснювати" and 观察 guānchá "спостерігати", потребують додавання 一下, що позначає швидку дію, або редуплікацію дієслів. Наприклад, 醒醒! Xǐng xǐng! або 醒一下 xǐng yīxià – *Прокидайся!* Серед цих типів дієслів деякі можуть використовуватися окремо в заперечних реченнях.

2. Такі дієслова, як 站 zhàn "стояти", 躺 tǎng "лежати", 睡 shuì "спати", 呆 dāi "затримуватись", 扶 fú "підтримувати", 举 jǔ "піднімати" і 搂 lōu "згрібати" вимагають аспектуального слова 着 zhe після дієслова. Наприклад, 站着! Zhànzhe! – *Стій!*

3. Такі дієслова, як 合 hé "поєднувати", "закривати", 闭 bì "закривати", 开 kāi "відкривати", 关 guān "закривати", 盖 gài "накривати", 存 cún "зберігати", 出 chū "виходити", 住 zhù "жити", 回 huí "повертатись" та 过 guò "проходити", потребують компонента напрямку після них, щоб сформувати наказ. Наприклад 关上! guānshàng – *Закрий!*

4. Дієслова на зразок 决定 juédìng "вирішувати", 批准 pīzhǔn "затверджувати", 代理 dàilǐ "заміщувати", "виконувати обов'язки" та 承担 chéngdān "брати на себе відповідальність" вимагають включення підмета в речення. Наприклад, 你决定! nǐ juédìng! – *Вирішувати тобі!*

5. Дієслова на зразок 禁止 jìnzhǐ "забороняти", 帮助 bāngzhù "допомагати", 加入 jiārù "приєднуватися", 生产 shēngchǎn "виробляти", "народжувати" та 利用 lìyòng "використовувати" вимагають наявності об'єкта у реченні. Наприклад, 禁止拍照! jìnzhǐ pāizhào! – *Фотографувати заборонено!*

6. Дієслова на зразок 请教 qǐngjiào "радитися", 道歉 dàoqiàn, 赔罪 péizui – "просити вибачення" та 讲理 jiǎnglǐ "доводити" вимагають прислівникової фрази в наказі. Наприклад, 向姐姐道歉! xiàng jiějie dàoqiàn! – *Попроси вибачення в сестри!*

7. Дієслова на кшталт 欢迎 huānyíng "вітати", 出差 chūchāi "виїжджати у відрядження", 旅行 lǚxíng "подорожувати", 打仗 dǎzhàng "воювати" та 演戏 yǎnxì "виступати" повинні містити серійну дієслівну конструкцію (连动) (синтаксична конструкція, в якій представлена послідовність двох або більше дієслів, що функціонують як єдиний предикат і описують єдину подію), щоб утворити наказове речення. Наприклад, 去旅行吧! qù lǚxíng ba! – *Їдемо в подорож!*

Традиційну методологію дослідження китайського наказового речення можна розділити на такі два види: теорія способу та теорія функції.

Теорію способу вперше висунув китайський мовознавець та лінгвіст Люй Шусян (2016), який стверджує, що імператив — це спосіб для контролю дій, і приписує такі відмінності, як командування, прохання, переконання тощо. Водночас, сучасна розмовна китайська мова теж вдається до використання різних модальних слів. Завдяки тому, що теорія способу цілком відповідає нашим загальним відчуттям мови, багато вчених згодом прийняли точку зору Люй Шусяна, тоді як у китайському лінгвістичному колі досі немає консенсусу щодо визначення терміну "спосіб". Що стосується критерію класифікації наказових речень, традиційна теорія способу стверджує, що категорія і функція наказових речень відповідають один одному, з пріоритетом на форми.

Хоча функціональна теорія цитувалась в більш ранніх дослідженнях, саме Чжу Десі (1982), китайський мовознавець, лінгвіст та синолог, вперше чітко сформулював її у своїй книзі "Пояснення китайських граматичних проблем". Чжу Десі запропонував, що "з функціональної точки зору китайське речення можна розділити на п'ять категорій: розповідне речення, питальне речення, наказове (імперативне) речення, речення-звертання та окличне речення", а "функція наказового речення полягає в тому, щоб наказати слухачеві щось зробити". До того ж, він також визнав, що "зв'язок між формою і функцією є складним" (Zhu, с. 23). Тому прихильники функціоналізму зазвичай визначають наказове речення як вказівку, яку дає мовець слухачеві робити чи не робити щось.

Юань Юйлін (1993) також притримується функціональної теорії і відповідно поділяє китайські імперативи на "основне імперативне речення" та "маргінальне імперативне речення" (с. 112).

У контексті розмежування теорії способу та функціоналізму зазначимо, що остання окреслює ширший діапазон, який, крім традиційно загальноприйнятих, містить також питальне речення з наказовими функціями.

1.4 Дослідження мовних засобів реалізації імперативності в сучасній китайській мові

У цьому підрозділі представлено дослідження синтаксичних характеристик імперативних засобів в сучасній китайській мові. Термін "імператив" використовується для позначення типу синтаксичної конструкції, яка позначена неявним або явним суб'єктом другої особи і яка виражає пряму команду. Для реалізації імперативності в сучасній китайській мові виступають досить багато мовних засобів: модальні частки, заперечні прислівники, модальні модифікатори для вираження наказу, спонукальні дієслова, а також інтонація як фонетичний засіб реалізації імперативності.

Дослідження значення імперативності як одного з видів модальних значень в сучасній китайській мові заслуговує на особливу увагу. Щодо китайських розвідок у сфері модальності імперативності, то не існує її чіткого опису у дослідженнях учених. Так, у працях Ван Ляо-І, Чарльза Лі і Сандри Томпсон, Тань Аошуан, Чжао Юаньжєня, Ван Цуй, Т. Г. Бочини знаходимо аналіз деяких модальних часток, заперечних прислівників, модальних модифікаторів для вираження наказу, конструкції із прийменником 把 *bǎ* та 得 *de* тощо. В. А. Курдюмов (2005, с. 325-338) і С. Є. Яхонтов (1957, с. 44-48) приділяють увагу дослідженню спонукальних дієслів, класифікуючи їх за значенням, яке вони реалізують. У працях В. І. Горелова (1989, с. 82) можна знайти інформацію щодо спонукальних речень, що містять заборону. Люй Шусян досліджує систему модальних часток, які реалізують значення спонукання, поради, заборони тощо (1965, с. 307-323). Особливу цікавість для нас становлять його праці, в яких він зробив спробу розглянути імперативність саме як категорію, що об'єднує різнорівневі засоби для вираження імперативності. Так, аналізуючи засоби реалізації імперативності, згадані вище лінгвісти намагалися більше зосередитися на поодиноких випадках реалізації такої семантики, не концентруючись на загальній картині.

Ми пов'язуємо це з тим, що в китайському мовознавстві модальність й імперативність, зокрема, не розглядалися як комплекс засобів і способів її реалізації, об'єднаних спільним значенням (тобто функцією), отже, натрапляємо на поодинокі згадування тих чи інших засобів, які, проте, не надають цілісної картини. За теорією О. В. Бондарка (1990), доцільним є розгляд мовних елементів саме виходячи зі спільності тих функцій, які вони виконують і, таким чином, утворюють функціонально-семантичне поле (далі - ФСП), основою якого є певна семантична категорія. В сучасній китайській мові також можна сконструювати ФСП модальності, до складу якого з-поміж іншого входить і субполе імперативності. Як і будь-яке інше ФСП, воно має своє ядро (центральні засоби реалізації значення імперативності) і периферію (периферійні засоби, які слабше реалізують означену семантичну функцію). Проте за теорією польових структу, одні й ті ж самі мовні засоби можуть функціонувати в межах декількох полів (субполів) або знаходитися на їхньому перетині. Це свідчить про їхній комплексний характер, а також про те, що модальні значення можуть накладатися одне на одне в межах одного висловлення (Любимова, 2017, с. 102). Іншими словами, імператив входить до складу поля модальності, та утворює субполе імперативності.

1.4.1 Спонукальні дієслова

Розглядаючи категорію імперативності в сучасній китайській мові, зауважимо, що одним із центральних засобів (домінантою) реалізації цього значення виступають саме спонукальні дієслова. У китайському мовознавстві виділяють окрему групу дієслів, які мають назву каузативних (спонукальних) дієслів. Каузативне дієслово – це дієслово, в якому дія від однієї особи переходить до іншої (Курдюмов, 2005). Це мовленнєва універсальність, яка певною мірою присутня у всіх мовах, хоча і представлена найрізноманітнішими способами. Каузативи мають широкий смисловий діапазон, їм властивий різний ступінь спонукання – від прохання до наказу і примусу. З

функціональної точки зору спонукальні речення значно відрізняються від розповідних речень (Ван Ляо-И, 1954).

Більшість китайських лінгвістів використовують один і той самий термін "підмет" для позначення граматичної категорії підмета і для позначення (актанта) (діюча особа), тому в китайськомовних граматиках часто можна зустріти позначення діючої особи, вказівка на яку міститься непрямому додатку до спонукального дієслова як підмета (Любимова, 2016, с. 130). Згідно тверджень С. Є. Яхонтова, група "дійова особа + дія" це не "підмет + присудок", а другорядні члени у складі непрямого додатка до дієслова із спонукальним значенням (Яхонтов, 1957, с. 45).

Ще в 90-х роках ХХ століття В. А. Курдюмов зазначає, що дієслова цієї групи позначають такі дії, що спонукають на виконання інших дій, допомагають чи заважають виконанню цих дій, а також дозволяють чи допускають їхнє виконання. Такі дієслова керують непрямим додатком, в якому міститься вказівка на особу, що повинна виконати дію, та саму дію. Також В. А. Курдюмов зазначав що, різниця між модальним і спонукальним дієсловом полягає, перш за все, в "різноsubj'єктності": subj'єкт спонукування не збігається з тим, від кого вимагається виконання дії (з об'єктом спонукування). Спонукальне дієслово – дія *від когось до когось іншого*, модальне дієслово – дія *до себе*. (с.323)

Якщо ж subj'єкт дії виражається як іменником, так і реченням, спонукальне дієслово цілком природно починає набувати значення сполучника *для того, щоб...; що призвело до...; потім, щоб...; що викликало....*

Основне значення та застосування спонукального дієслова виражене в таблиці:

Таблиця 1.2.

Значення та застосування спонукального дієслова

| Суб'єкт спонукування | Каузативне дієслово | Об'єкт спонукування | Повнозначне дієслово |
|----------------------|-----------------------|---------------------|-------------------------|
| Підмет (хто?) | Присудок 1 (спонукає) | Додаток (кого?) | Присудок 2 (що робить?) |

| | | | |
|-----------|----------|----------|------------------------|
| 我 wǒ | 叫 jiào | 他 tā | 完成任务 wánchéng rènwù |
| Я | змушую | його | закінчити задачу. |
| 她 tā | 要 yào | 你 nǐ | 明天走 míngtiān zǒu |
| Вона | хоче | щоб він | завтра пішов. |
| 老师 lǎoshī | 允许 yǔnxǔ | 我们 wǒmen | 休息 xiūxi |
| Вчитель | дозволяє | нам | відпочити. |

Синтаксичні конструкції з спонукальним дієсловом можуть бути розтлумачені трьома способами:

- як "конструкції поєднання" (兼语句 jiān yǔjù – послідовно-зв'язане речення), де об'єкт (додаток) спонукування одночасно є підметом (суб'єктом) до "змістового" дієслова;
- як предикативні конструкції з додатком до спонукального дієслова, вираженим ще однією предикативною групою (主谓作宾语 zhǔ wèi zuò bīn jù);
- фактично, як позиції із сполучником типу *щоб..., нехай буде так, що..., що призвело до того, що...* особливо в тих ситуаціях, коли за допомогою спонукального дієслова поєднуються частини складного речення.

В. І. Горелов (1989) пропонував вважати спонукальне дієслово частиною складеного дієслівного присудка, "що містить каузатив" (с. 59). З точки зору В. А. Курдюмова (2005) формулювання типу *складений дієслівний (іменний) присудок* позбавлене сенсу, оскільки закривають проблему, власне, і не "відкривши" – як і багато формулювань у традиційних граматиках європейського типу, де головний спосіб "вирішення" питання – дати йому назву. Китайські лінгвісти пропонують декілька критеріїв для розрізнення 兼语句 jiān yǔjù та 主谓作宾语 zhǔ wèi zuò bīn jù: злиття дієслів і об'єкта спонукування, тобто неможливість постановки після спонукального дієслова а) паузи та б) обставини в 兼语句 jiān yǔjù типу 我叫他去 wǒ jiào tā qù: така вимова 我叫

wǒ jiào | 他去 tā qù не допускається і варіант 我叫明天他去 wǒ jiào míngtiān tā qù. Крім того, на думку китайських лінгвістів, конструкції поєднання повинні формуватися за допомогою "справжніх" спонукальних дієслів, які виражають наказ чи спонукування та приймають прямий додаток зі значенням особи (с. 325).

Генезис конструкцій зі спонукальним дієсловом у вигляді таблиці можна представити таким чином:

Таблиця 1.3.

Побудова конструкцій із спонукальним дієсловом

| | |
|----|---|
| 1. | <p>СС + СД + ОС + "інфінітив/герундій" →</p> <p>她叫我来。 tā jiào wǒ lái. – Вона просила мене прийти.</p> |
| 2. | <p>→ СС + СД + додаток: суб'єкт + дія →</p> <p>她要我明天开始读书。 tā yào wǒ míngtiān kāishǐ dúshū. – Вона хоче [, щоб] я завтра почав вчитися.</p> <p>她希望我明天能够开始读书。 tā xīwàng wǒ míngtiān nénggòu kāishǐ dúshū. – Вона сподівається [, що] завтра я зможу розпочати вчитися.</p> |
| 3. | <p>→ речення 1+ СД/частка + речення 2</p> <p>会后我们参观了企业，使大家了解了改革开放后的变化。</p> <p>huì hòu wǒmen cānguānle qǐyè, shǐ dàjiā liǎojiěle gǎigé kāifàng hòu de biànhuà.</p> <p>– Після конференції ми відвідали підприємства, що дозволило нам зрозуміти зміни, що відбулися після початку реформи відкритості.</p> |

де СС – Спонукальний суб'єкт, СД – Спонукальне дієслово, ОС – об'єкт спонукування (Курдюмов, 2005, с. 326).

Якщо дещо модифікувати/уточнити розуміння "поєднання" та розписати позиції наступним чином: **наказати комусь зробити щось** → **спонукальне дієслово + об'єкт + позиція (група) інфінітива**, то протиріччя між трактуваннями зникнуть. Як і все в

мові, подібні конструкції існують в динаміці, і в конкретній ситуації спонукальне дієслово або може бути або "ближче" до суб'єкта другої дієслівної групи (об'єкта спонукування) і, дійсно, створювати ілюзію поєднання, або цілком явно приймати в ролі об'єкта (додатка) цілу предикативну єдність. Якщо ж суб'єкт дії виражається не просто іменною групою (іменником), а цілою предикативною єдністю (реченням, називає цілу ситуацію), то каузативне дієслово цілком природно починає набувати значення сполучника *для того, щоб ...; потім, щоб...; що призвело до...* (Курдюмов, 2005, с. 326).

У китайській мові є ціла низка дієслів, що виражають різну ступінь спонукування до дії. З-поміж усіх каузативних дієслів можна виділити ті, які формують імперативну ситуацію. Це такі дієслова: 使 shǐ, 让 ràng, 叫 jiào, 令 lìng, 惹 rě – "змушувати, наказувати, заставляти; робити так, щоб...", 请 qǐng – "запрошувати, просити, будь ласка"; 要 yào – "вимагати, повинен, хотіти".

Як бачимо, в постановці завдань відносно вивчення каузативних дієслів китайськими лінгвістами простежується своя специфіка, що пов'язано частково з особливостями китайської мови, і частково з традиційними прихильностями китайського мовознавства. Проте не можна не відмітити, що такий погляд на проблематику каузативних дієслів, безумовно, корелює з радянським і західним баченням проблеми. Таким чином, звернення лінгвістів до методів функціональної граматики при аналізі категорії каузативних дієслів можна вважати важливим кроком на шляху до вивчення прояву цієї категорії в непрямій комунікації, оскільки до сфери уваги дослідників безперечно потрапляє смислова сторона спонукування, яка знаходить своє вираження за допомогою різних мовленнєвих засобів (як прямих, так і непрямих). Традиційна граMATика в цьому відношенні виявляє свої недоліки, оскільки формальний критерій вже не відповідає вимогам усебічного опису лінгвістичної категорії каузації, оскільки він застосований при аналізі деяких "знеособлених" абстрактних речень, тоді як конкретні мовленнєві ситуації з конкретними співрозмовниками при такому підході залишаються поза увагою.

1.4.2 Заперечні прислівники

Заперечні імперативи в сучасній китайській мові можуть виражатися за допомогою заперечних прислівників 别 *bié*, 不要 *bú yào*, 不必 *bú bì*, 不用 *bú yòng* – "не", "не треба", "не варто", "не потрібно"; 不需 *bùxū* "немає необхідності", "не варто"; 不准 *bùzhǔn* "не дозволяти". Заперечні прислівники 别 *bié*, 不 *bù* відносяться до центральних конститuentів субполя імперативності та разом з із повнозначними та модальними дієсловами можуть реалізовувати різні семантичні варіанти імперативності.

У своєму дослідженні Цінь Чжан (Zhang, 2008) заперечні прислівники називає заперечними допоміжними словами (negative auxiliary) Заперечне допоміжне слово в китайських імперативах є набагато важливішою та складнішою сферою лінгвістичного дослідження, ніж це могло здаватися на перший погляд, через удавану простоту його поверхневого граматичного утворення та через зміни його значення, коли воно вживається в різних контекстах. Ці невідповідності часто змушують людей, для яких китайська мова є не рідною, неправильно розуміти та неналежним чином поводитися із запереченням китайських імперативів. На жаль, в цій галузі китайської лінгвістики було проведено дуже мало досліджень. (с. 903).

Такі вчені, як Чарльз Лі та Сандра Томпсон (с. 455), В. І. Горелов (с. 83) все ж називають їх заперечними частками, а Ван Ляо-І (с. 46) та Люй Шусян (с. 49) – заперечними прислівниками. У нашому дослідженні ми вважаємо, що 别 *bié*, 不要 *bú yào*, 不必 *bú bì*, 不用 *bú yòng*, 不需 *bùxū*, 不准 *bùzhǔn* – це заперечні прислівники. Оскільки саме в китайській граматиці та у дослідженнях китайських мовознавців ця частина мови позначається як 副词 *fùcí* – "прислівник".

1.4.3 Модальні частки

Модальні частки (语气助词 *yǔqì zhùcí*) є засобом реалізації модальності в сучасній китайській мові. Будучи постпозитивним службовим словом, модальна частка має певні особливості у функціонуванні: з граматичної точки зору, її наявність / відсутність наприкінці речення не впливає на граматичну структуру речення, з точки зору семантики, її наявність / відсутність не впливає на граматично виражений зміст у реченні; з точки зору модальності, вона є обов'язковим елементом, адже вона використовується з метою показати зв'язок між реченням і мовною ситуацією, а також задовольнити потреби слухача, сприяти комунікації (徐, 2008, с. 133; Любимова, 2019, с. 48).

Вивчення такого способу вираження модальності, а в свою чергу і спонування в китайській мові, як модальні частки, безумовно, необхідне і значуще для будь-кого, хто прагне добре опанувати цю мову. Мова іноземця, який часто використовує модальні частки при спілкуванні китайською мовою, виглядає більш наближеною до мови носіїв мови.

Згідно з китаєзнавчими дослідженнями (刘, 2006. с. 410-411) модальні частки самостійно чи разом з інтонацією можуть надавати реченню нових модальних значень і є специфічною рисою сучасної китайської мови. Проблемами аналізу модальних часток займалися Чарльз Лі та Сандра Томпсон, вони досліджували їх як такі, що знаходяться в кінці речення (*sentence-final particles*), мають нейтральний тон, здебільшого вживаються в усному мовленні чи в письмових джерелах, що містять чи відображають текст розмови (Li & Thompson, 1989, с. 238).

Трактування модальних часток у сучасних лінгвістичних розвідках здебільшого зводиться до чотирьох значень – повідомлення (陈述 *chénshù*), запитання (疑问 *yíwèn*), спонування (祈使 *qíshǐ*) й оклику (感叹 *gǎntàn*), тим самим повністю нівелюючи системні

особливості й специфіку класу модальних часток. Насправді модальні частки вже містять певне значення, незалежно від того, в якому реченні вони використовуються. Їхня функція полягає у маркуванні модальності в реченні, а також у вираженні ставлення мовця не лише до повідомлюваного, а й до співрозмовника (Любимова, 2019, с. 68).

Серед модальних часток найбільш часто вживаними є 啊 a (та її інваріанти 啦 la, 哇 wa, 呀 ya, 哪 na, 嘞 lei, 喽 lou), 吗 ma, 吧 (罢) ba, 呢 ne, 了 le, 呕 ou тощо. В ролі модальних часток спонукання в байхуа зазвичай використовуються частки 吧 ba, 啊 a, зрідка 呢 ne.

1.4.4 Інтонція як фонетичний засіб реалізації імперативності в сучасній китайській мові

Інтонція є засобом фонетичної організації мови і включає психологічний, синтаксичний і комунікативний аспекти; її емоційні значення різноманітні та численні (гнів, смуток, радість, страх, подив тощо). До інтонації відносять мелодію, темп, силу чи інтенсивність звучання, а також – паузу, тембр, наголос, ритм та діапазон. Інтонція кожної конкретної мови – це єдність всіх шарів, що представляє собою національно-специфічні характеристики мови. Однією з найважливіших функцій інтонації є визначення модальності висловлювання, розрізнення розповіді, питання, вигуку чи наказу (Гобова, 2019).

У комплексі зі значенням модальності і категорією часу інтонація завершеності утворює категорію предикативності про що зазначають деякі дослідники: "Інтонція, як форма вираження категорії модальності, а значить і предикативності загалом, виступає як основний фактор речення. Тільки завдяки інтонації окремі слова і словосполучення стають реченнями." (Зенков & Сапожникова, 1998, с. 22-23).

Сучасні лінгвісти заперечують, що існує єдина спонукальна інтонація. Висловлюються думки, щодо того, що кожний вид спонукання має свою специфічну

інтонацію, яка протистоїть інтонації інших комунікативних типів речень. Все це дозволяє нам говорити про те, що існування особливої інтонації, характерної для спонукальних висловлювань, яка має свої специфічні риси. З огляду на ієрархічну організацію всієї мовної системи, інтонація постає як багатошарове явище. Таким чином, лінгвісти виділяють три шари в інтонації:

- 1) універсальний шар;
- 2) шар словесного наголосу;
- 3) специфічний – власне мовний шар (Инь Сяо, 2020, с. 20-21).

У тональних мовах інтонація та тон співіснують та взаємно пов'язані один з одним. Китайська мова, будучи тональною, не має інтонаційних характеристик у тій мірі, яка властива флективним мовам. Для китайської мови характерне сильне емоційне забарвлення мови, тому використання правильної інтонації здатне змінити спосіб висловлювання. У своїй відомій праці "Тон та інтонація у китайській мові" М. К. Румянцев пише: "Тони та їх поєднання у реченні – це не лише тони, але водночас і інтонація. У будь-якій реалізації тону в реченні завжди є щось таке, що належить не тільки тону, а й інтонації" (Румянцев, 1972, с. 54-56). У своїй пізнішій праці він стверджує, що тон безсумнівно, відіграє значну роль у формуванні загального мелодійного образу китайського речення. Але інтонація речення не зводиться до послідовності тональних характеристик його складів. На тональній основі в реченні виникають інтонаційні фактори, які характерні тільки для речення: різний рух тону від початку речення до його середини і до кінця; різна модальна та емоційна забарвленість висловлювання, фразовий та логічний наголос, темпоральні та паузні характеристики; одну і ту ж саму послідовність тонів мовець може вимовити як твердження, питання, спонукування або вигук, причому інтонаційно висловлювання може бути представлене як закінчене або незакінчене (Гобова, 2019, с. 109-110).

Серед засобів і способів реалізації імперативності на особливу увагу заслуговує **спосіб спонукальної інтонації**, який свідчить про модальність імперативності. Зазвичай

такі речення вже на рівні свого змісту імпліцитно містять семантику спонукання, що підкреслюється особливим типом інтонації. В китайській мові в наказі може й не згадуватися адресат. Фактично, як і в українській мові, у певній групі наказів не вказано адресата, а семантика реалізується за допомогою інфінітива (Любимова, 2016, с. 142- 143).

Комунікативні інтонації спонукання чи імперативні речення являють собою волевиявлення. Спонукальні речення суттєво відрізняються від розповідних речень і мають різну функціональну значимість. Інтонація при вираженні різних видів спонукання характеризується посиленням чи зменшенням інтенсивності звучання, підвищенням чи зниженням голосу, зміною тривалості звучання тощо. Залежно від характеру волевиявлення імперативні фрази можуть містити прохання, наказ, вмовляння, заборону, і кожен з таких видів спонукальної інтонації має свої власні ознаки.

У китайській мові в спонукальних реченнях часто використовуються модальні частки. Незважаючи на те, що вони несуть певну функцію, такі частки не виділяються в мовленні особливою висотою тону. Проте, такі частки є показником спонукальної інтонації. Існують також і дієслівні ознаки спонукальних фраз. Але поряд з використанням часток та спонукальних дієслів, у китайській мові також спостерігається використання інтонації при вираженні вимоги, прохання чи наказу. Дослідження показали, що існують різні види інтонацій під час використання різних наказів. Наприклад, військовий наказ, який передбачає обов'язкове виконання дії. У цьому випадку спостерігається різке збільшення інтенсивності і тривалості вимови фрази (Румянцев, 1972, с. 78-80).

Результати нашого дослідження показали, що в китайській та українській мові прослідковується подібність в інтонації, що накази в обох мовах схожі як і за лексичними, так і за інтонаційно-лексичними характеристиками. Більше того, спостерігається подібність і за звучанням. Категорична вимога також зазвичай супроводжується зниженням тону. У таких конструкціях інтонація безпосередньо несе

на собі модальну функцію і відрізняє спонукальні речення від питальних. Прохання, як різновид спонукальної інтонації, є найбільш складний вид волевиявлення, її особливість у тому, що мовець зацікавлений у виконанні дії, що виражається. Такий різновид спонукальної інтонації найбільш часто піддається емоційним забарвленням.

Можна також навести як приклад інтонацію поступового **збільшення звуку** і, відповідно, **зниження** в кінці фрази. На думку Чжао Юаньженя (赵, 1979), що спосіб поступового збільшення сили звуку реалізує модальність наказу з елементами поспіху, а поступове зменшення сили звуку може реалізовувати модальність прохання та поради (с. 367).

Хоча спонукальна інтонація не входить до складу граматичних, лексичних чи лексико-граматичних засобів реалізації модальності, і не може становити конститuent субполя імперативності, ми не могли не згадати про цей спосіб у нашому дослідженні.

Висновок до розділу 1

Категорія імперативності у нашому дослідженні розглядається як одна з базових семантичних категорій, яка може бути представлена у вигляді функціонально-семантичного поля, що має ядро та периферію. Ця категорія тісно пов'язана із полем модальності, та є субполем в межах його функціонально-семантичного поля.

Встановлено, що імператив має дієслівну форму, крім цього, він виражає бажання мовця, а не дію чи процес. За допомогою імперативу мовець повідомляє про своє бажання, щоб ту чи іншу дію було виконано кимось (*Иди!*). Або, навпаки, щоб дія не виконувалася (*Не йди!*).

Імперативність передбачає присутність у тексті мовних засобів із значенням спонукування (волевиявлення) і пов'язана із здатністю текстових засобів висловлювати явні (прямі) авторські інтенції волевиявлення, які адекватно розпізнаються у тексті реципієнтом.

Виявлено, що серед підтипів імперативних речень можна виділити: *спонукання, офіційна вказівка, інструкції, заборони, спонукання, пропозиції, рекомендації, порада, прохання, побажання, попередження, загроза, осуд, прокляття, відмова.*

Щодо теоретичних досліджень категорії імперативності в китайському мовознавстві було встановлено, що наказові речення називаються командами чи наказами. Команди китайською мовою стосуються речень, які озвучують прохання слухачеві, щоб він чи вона втілили запит у дію. Також було виявлено, що деякі дослідники поділяють імперативи на позитивні та негативні. Було з'ясовано, що імперативи в китайській мові складаються з підмета та присудка, де підмет часто може опускатися.

Встановлено, що субполе імперативності має багато спільного із субполем оптативності, адже обидва різновиди модальності містять семантику волевиявлення. Попри те, що в лінгвістиці загальноновизнано, що класичним адресатом імперативних висловлювань є друга особа однини (你 nǐ, 您 nín) чи множини (你们 nǐmen), проте, ми вважаємо, що всі особи можуть бути в ролі адресата. Також з'ясували, що не кожне дієслово можна використовувати в наказовому реченні через семантичні обмеження.

Визначено, що каузативні дієслова є домінантою в реалізації імперативності в сучасній китайській мові. До центральних конститuentів також відносимо заперечні прислівники та модальні частки. Інтонація знаходиться поза межами мовних засобів реалізації імперативності, проте ми не могли не дослідити цей засіб реалізації. При дослідженні заперечного імперативу, часто можна було зіткнутися із проблемою невизначеності у дослідників, а саме, китаєзнавці заперечний прислівник відносять до різних частин мови (частки, допоміжні слова тощо). Проте, на основі досліджень цілої низки джерел, ми прийшли до висновків, що найкраще цей мовний засіб віднести саме до прислівників. Модальні частки самотійно чи разом з інтонацією можуть надавати реченню нових модальних значень і є специфічною рисою сучасної китайської мови.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ІМПЕРАТИВНОСТІ ТА ЗАСОБІВ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

2.1 **Методологічне підґрунтя вивчення імперативності та мовних засобів її реалізації в лінгвістичній традиції**

Для того, щоб наше дослідження було виваженим, результативним та обґрунтованим ми вважаємо за доцільне більш детально розібрати використану методологію.

У мовознавстві методологія визначається як вчення про принципи дослідження в науці про мову. Методологія визначає підхід до об'єкта мовознавства, взаємовідносини між суб'єктом та об'єктом дослідження, спосіб побудови наукового знання, загальну орієнтацію та характер лінгвістичного дослідження. Тісно пов'язана з лінгвістичною теорією, вона значною мірою зумовлює наукові результати дослідження (Лингвистический энциклопедический словарь, 1990).

Правильна методологічна позиція дослідника сприяє й правильному формулюванню наукової проблеми, що слугує запорукою успішного пізнання найважливіших властивостей предмета, отримання результатів, котрі забезпечують проникнення в його суть, побудову об'єктивної теоретичної концепції з досліджуваної проблеми.

На матеріалі робіт таких дослідників, як О. В. Бондарко, В. С. Храковський, Л. А. Бірюлін, Люй Шусян, Ван Ляо-І, Чарльз Лі та Сандра Томпсон, Тань Аошуан, Чжао Юаньжень, Ю. С. Любимова та інших, за допомогою дедуктивного та індуктивного методів, були розглянуті та узагальнені теоретичні засади нашої роботи.

Індукція – висновок, міркування від "окремого" до "загального". Умовивід від фактів до певної спільної гіпотези. Іншими словами, це метод переходу від окремих

фрагментів чи фактів до загальних положень. Широке розуміння індукції полягає в отриманні знання методом покрокового збирання даних, акумулювання інформації про об'єкт.

І навпаки, дедукція веде дослідника від пізнання загального до вивчення складників. Метою дедуктивного способу є використання загальнонаукових положень у процесі дослідження конкретних явищ. При цьому метод дедукції переводить дані про об'єкт, отримані індуктивним методом, у сферу достовірного знання, знімаючи з них гіпотетичний характер. Цей метод ґрунтується лише на базі попередньо наведених доказів і не несе жодної нової інформації про предмет дослідження. Тобто відбувається систематизація попередньо підготовленого матеріалу та теоретичного підґрунтя дослідження і методики для майбутньої розробки власної гіпотези.

Варто зазначити, що у реальній лінгвістичній практиці неможливо використовувати як дедуктивний, так і індуктивний метод у їх чистому вигляді.

Зважаючи саме на різні підходи до аналізу у цих двох методах, лінгвістам та мовознавцям вдалось виділити спільне значення цих двох понять. Однак, як вже було сказано, у кожного лінгвіста свої припущення, тому не дивно, що вони можуть різнитися.

Далі ми розглянемо такі поняття, як аналіз та синтез. Метод аналізу (від грецьк. *analysis* – розкладання, розчленування) – надає досліднику можливість проникати в сутність явища, що вивчається, шляхом розчленування його на складові елементи і виявляти головне, суттєве (Габідулліна & Колесніченко, 2019, с. 19). В нашому випадку категорії імперативності на складові елементи з метою виявлення її структури та опису кожної із частин. Аналіз як логічна операція є складовою частиною будь-якого наукового дослідження і зазвичай становить його початкову стадію, коли дослідник переходить від нерозчленованого опису об'єкта, що вивчається, до виявлення його будови, складу, а також його властивостей, зв'язків.

Коли шляхом аналізу окреме вивчене, настає наступна стадія – синтез. Синтез доповнює аналіз, оскільки задачею методу є об'єднання властивостей, відношень,

частин, які були виокремлені в процесі аналізу, в єдине ціле. Синтез (від грецьк. *synthesis* – поєднання, сполучення, складання) – це метод наукового пізнання, що виконує роль мисленнєвого поєднання складників, елементів, властивостей, зв'язків досліджуваного об'єкта, розчленованих внаслідок аналізу, та вивчення цього об'єкта як єдиного цілого (Габідулліна & Колесніченко, 2019, с. 20).

За допомогою цих двох методів було проаналізовано ряд теорій стосовно категорії імперативності, а також загальна інформація стосовно шляхів її прояву у мові, в нашому випадку в українській та китайській.

Використовуючи теоретичні основи, які були отримані при детальному вивченню праць вітчизняних, європейських та китайських лінгвістів, ми змогли детально розглянути категорію імперативності в китайській мові. Категорія імперативності є відносно новою у сучасному китаєзнавстві, тож маємо надію, що запропоновані нами гіпотези та результати дослідження сприятимуть у подальшому вивченні та розвитку поняття.

Наступний загальнолінгвістичний метод, який ми використовували у нашій роботі – описовий. Описовий метод належить до числа найбільш давніх у науці про мову. Він служить надійною основою для подальшого застосування інших методів, оскільки на початковому етапі дослідження необхідно в першу чергу описати основні властивості предмета, що розглядається. Його мета – надати повну та точну характеристику мовних одиниць, а також їх функціональних особливостей шляхом внутрішньої/зовнішньої інвентаризації та систематизації (Кочерган, 2001, с. 12). В нашій роботі було здійснено інвентаризацію, інтерпретацію та категоризацію відібраних одиниць дискурсу задля його подальшого поглибленого аналізу іншими методами лінгвістики.

Окрім емпірико-теоретичних методів, нами було застосовано *спеціальні лінгвістичні методи* до яких належать: функційний метод, метод контекстуального та компонентного аналізу, які застосовувалися комплексно, оскільки безпосередньо пов'язані один з одним, метод суцільної вибірки.

Завданням функційного методу в рамках нашого дослідження є визначення особливостей функціонування мовних засобів реалізації категорії імперативності на рівні висловлювання, безпосередньо пов'язаних з функціонально-семантичним полем категорії, а також реалізації функцій одиниць мови в різних ситуаціях. Ми розглянули, як саме вона проявляється на рівні висловлювання, що сприяє чіткому окресленню ролі ряду показників.

Метод компонентного аналізу використано для розкриття семантичної структури засобів реалізації категорії. Компонентний аналіз пов'язаний з контекстуальним. Особливо це актуально для сучасної китайської мови, оскільки через певні її особливості, такі як омонімія, найкраще мовні засоби реалізації категорії проявляються саме у конкретному контексті. Контекстуальний аналіз ми використали для аналізу функціонування засобів реалізації категорії імперативності в їхньому зв'язку з іншими елементами висловлення в текстах.

Цей тип аналізу широко використовувався у третьому розділі нашої роботи. З його допомогою було розглянуто специфіку функцій показників імперативу на матеріалі текстів із китайських журналів на рівні речень та їх частин, а також розмовних висловлювань із китайських відео-блогів, було чітко визначено значення кожного засобу, зважаючи за його мовні особливості та безпосередню роль у реченні.

Метод суцільної вибірки використовувався для визначення, пошуку та відбору матеріалу цього дослідження, також для зображення максимального різноманіття категорії імперативності у сучасній китайській мові.

Висновок до розділу 2

У цьому розділі нами було детально розглянуто методологію дослідження категорії імперативності та мовних засобів її реалізації в лінгвістичній традиції, для того, аби наше дослідження було більш виваженим, результативним та обґрунтованим. Ми

вважаємо, що правильна методологічна позиція дослідника сприяє й правильному формулюванню наукової проблеми. На матеріалі робіт таких дослідників, як: О. В. Бондарко, В. С. Храковський, Л. А. Бірюлін, Люй Шусян, Ван Ляо-І, Чарльз Лі та Сандра Томпсон, Тань Аошуан, Чжао Юаньжень, Ю. С. Любимова та інших, за допомогою дедуктивного та індуктивного методів, що відносяться до загальнонаукових методів, були розглянуті та узагальнені теоретичні засади нашої роботи.

За допомогою методу аналізу ми мали можливість розчленувати категорію імперативності на складові елементи з метою виявлення її структури та опису кожної із частин. А також за допомогою синтезу, об'єднали всі властивості, виокремлених в процесі аналізу, в одне ціле. Використовували описовий метод для інвентаризації та інтерпретації засобів реалізації категорії імперативності.

Окрім того застосовували спеціальні лінгвістичні методи до яких належать: функційний метод (для визначення особливостей функціонування мовних засобів на рівні висловлювання), метод контекстуального аналізу (для аналізу функціонування засобів реалізації категорії імперативності в їхньому зв'язку з іншими елементами висловлення в текстах), компонентного аналізу (для розкриття семантичної структури засобів реалізації категорії), метод суцільної вибірки (для пошуку та відбору матеріалу дослідження).

РОЗДІЛ 3

МОВНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІМПЕРАТИВНОСТІ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

3.1 Способи вираження імперативу в сучасній китайській мові

Імперативи можна охарактеризувати як висловлювання, які наказують, вимагають, просять або пропонують комусь щось робити чи не робити (Yuan, 1993). Імперативи можуть бути реалізовані в таких синтаксичних формах як слова, клаузи та фрази в розмовній китайській мові. А також імператив в сучасній китайській мові може виражатись за допомогою різних способів: каузативних конструкцій, спонукальних дієслів, заперечних прислівників, модальних часток, інтонації, риторичних запитань тощо.

3.1.1 Імперативні форми в сучасній китайській мові

Найпростішою формою наказового речення є словосполучення, що включає дієслівні фрази, іменникові фрази та прикметникові фрази. У поверхневій структурі, тобто структурі, що виявляється у формі мови, яку ми говоримо чи чуємо, імперативна конструкція в китайській мові видається простою.

Імперативна конструкція може бути представлена у вигляді одного дієслова ("нульова" форма дієслова) або дієслівної фрази. Використання дієслівних фраз при утворенні наказового речення показано в наступних прикладах.

1) 吃! chī – *Їж!*

2) 来! lái! – *Підійди!*

Також імперативна конструкція може бути у формі окремого іменника чи іменникового словосполучення. Якщо об'єкт (об'єкти), якого бажає мовець є

іменниковою фразою, тоді ця іменникова фраза також може утворити наказове речення (Chao, 1968, с. 60).

1) 水! shuǐ! – *Води!*

2) 一杯茶! yībēi chá! – *Чашку чаю!* (Li & Thompson, 1981).

Довші дієслівні фрази або іменникові фрази не є рідкістю. Наприклад:

1) 慢慢地吃! màn man de chī! – *Їж повільніше!*

2) 明天跟哥哥一起来! míngtiān gēn gēgē yī qǐlái! – *Завтра приходь разом з старшим братом!* (Gao, 1948, с. 154).

3) 那三支长的铅笔! nà sān zhī zhǎng de qiānbǐ! – *(Передай) ти 3 довгі олівці!*

Дослідження підтверджують, що прикметники також можуть утворювати наказові речення (Sun, 2006, 181-183).

快一点! kuài yīdiǎn! – *Швидше!*

Клаузи — це групи слів, які містять як підмет, так і присудок. Типова клауза складається з підмета та синтаксичного присудка, останній, як правило, є дієслівною фразою, що складається з дієслова з будь-якими об'єктами та іншими модифікаторами (Kroeger, 2005, с. 94). Клаузами ще називають "просте речення".

Наказове речення може складатися з клаузи. Поширеними формами простого речення наказового способу є займенник другої особи однини + дієслівна фраза (приклад 1) і займенник другої особи множини + дієслівна фраза (приклад 2) (Vukadinovich, 2019, с. 8-9).

1) 你过来! nǐ guòlái! – *Ти, йди сюди!*

2) 你们快去睡觉! nǐmen kuài qù shuìjiào! – *(Ви всі), швидко ідіть спати!*

Наказове речення може бути у формі займенника першої особи множини та дієслівного словосполучення (Liu, Pan & Gu, 2001). Наприклад, 我们马上离开这里! wǒmen mǎshàng líkāi zhèlǐ! – *Ми йдемо звідси прямо зараз!*

Ввічлива форма імперативних речень. Для пом'якшення наказових речень і передачі ввічливої форми можна використовувати такі слова та скорочення: 请 qǐng "запрошувати", "прошу", "будь ласка", 劳驾 láojià "прошу Вас", "будьте ласкаві", 麻烦 máfan "потурбувати (проханням)", 一点 yīdiǎn "трохи", 一下 yīxià "один раз" (для позначення миттєвої дії) (Chao, 1968; Li & Thompson, 1981; Sun, 2006). Для пом'якшення наказу 请 qǐng є найпоширенішим із цих дієслів. Більш детально ми описуємо використання дієслова 请 qǐng в ролі каузативного у наступному пункті про мовні засоби реалізації імперативності в сучасній китайській мові. Також 请 qǐng, 劳驾 láojià, 麻烦 máfan часто використовуються із значенням "будь ласка" на початку речення. Використання 劳驾 láojià та 麻烦 máfan є більш обмеженим, ніж використання 请 qǐng. 劳驾你把这幅画挂在卧房里。láojià nǐ bǎ zhè fú huà guà zài wòfáng lǐ. – *Будь ласка, повісь цю картину в спальні.*

Використання 劳驾 láojià та 麻烦 máfan є більш обмеженим, ніж використання 请 qǐng. Зазвичай вони використовуються для пом'якшення наказу, який вимагає від адресата зробити щось, що принесе користь комусь, крім самого адресата. Ще однією особливістю 麻烦 máfan є те, що воно не повністю набуло значення "будь ласка", як 请 qǐng, все ж його першочерговим значенням є "турбувати", тому при ввічливому звертанні воно застосовується, коли мовцю ніяково про щось просити або ж він не хоче завдавати незручностей виконавцю своїм проханням. Також 麻烦 máfan вимагає наявності займенника другої особи, 你 nǐ / 你们 nǐmen 'ти/ви (множина)', що позначає адресата. Наприклад, 麻烦你来茶。máfan nǐ lái chá. – *Якщо вам не тяжко, принесіть чаю.*

3.1.2 Каузативні конструкції

Як відомо, каузатив – особливий спосіб, який означає, що "об'єкт дієслова, яке стоїть у цьому способі, не є власне носієм дії, що виражене цим дієсловом, а спонукає іншу особу робити цю дію". Каузатив відноситься до універсальних понятійних категорій і знаходить вираження у різних мовах та на різних рівнях мовленнєвої системи. І. А. Мельчук (1998) зазначав, що у багатьох мовах, що втратили словотвірний каузатив, виникли регулярні синтаксичні каузативні конструкції (аналітичні каузативи). У китайській мові також виділяються регулярні аналітичні каузативи, серед яких можна виділити такі підтипи (с. 379).

1) Каузативна конструкція з маркерами 使 shǐ, 令 lìng, 让 ràng, 要 yào, 叫 jiào та інші.

Це широко вживаний спосіб вираження каузатива в китайській мові. З морфологічної точки зору дієслова 使 shǐ, 令 lìng, 让 ràng, 要 yào, 叫 jiào та інші не є власне дієсловами. У складі каузативних конструкцій вони частково втрачають свої дієслівні властивості. Так як вони не можуть самотійно вживатися, після них можна додати допоміжні маркери часу або виду 了 le, 着 zhe, 过 guò, до того ж вони не поєднуються з дієсловами зі значенням напрямку, дії і кількості. У результаті граматикалізації слова 使 shǐ, 令 lìng, 让 ràng, 要 yào, 叫 jiào перетворилися в граматичні маркери із значенням каузатива. Порядок слів у такій конструкції відповідає послідовності подій каузації, тобто універсальному когнітивному правилу: **каузативна ситуація → суб'єкт-каузації → каузативна дія → об'єкт каузації → результат каузативної дії** (Бочина & Ван Цуй, 2014, с. 8).

节目使她出了名。jiémù shǐ tā chūle míng. – Шоу прославило її.

我父亲让我来了。wǒ fùqīn ràng wǒ lái le. – Батько примусив мене прийти.

2) Каузативна конструкція із прийменником 把 bǎ

Особливість такої каузативної конструкції полягає в тому, що, як правило, суб'єкт-каузатор свідомо і навмисно каузитує об'єкт дії. Об'єкт каузації, що стоїть після прийменника 把 bǎ, вказує на додаток до другої ситуації. Семантично підкреслюється активність, навмисність і вільність дії суб'єкта-каузатора і пасивність об'єкта-каузації. Модель такої конструкції виражається наступним чином: **суб'єкт + 把 bǎ + об'єкт + дія, обумовлена волевиявленням:**

这件事你把在手中不放! zhè jiàn shì nǐ bǎ zài shǒuzhōng bú fàng! – *Тримай цю річ у своїх руках!*

Таким чином, порушується традиційна схема китайського речення "суб'єкт + дія + об'єкт", тобто інверсія додатка відбувається через те, що мовець сконцентровується на об'єкті. Це пов'язано з тим, що за допомогою прийменника 把 bǎ мовець акцентує увагу на об'єкті, до того ж і мовець, і співрозмовник у такій ситуації розуміють, про що саме йдеться.

Ця синтаксична конструкція вказує на волевиявлення, пов'язане з наказом, проханням тощо (Zhuo, 2005, с. 46-48). У такій конструкції дія не може бути виражена дієсловом, що позначає почуття (爱 ài – "кохати"), психічну діяльність людини (知道 zhīdào – "знати"), неочікувану дію (找到 zhǎodào – "знайти"), місцезнаходження. Прислівники і модальні слова в реченнях із такою конструкцією використовуються безпосередньо перед прийменником 把 bǎ. Речення з такою синтаксичною конструкцією іноді супроводжуються спонукальною модальною часткою 吧 (罢) ba в кінці речення, що додає емоції (Любимова, 2016, с. 135).

3) Каузативна конструкція зі словом 得 de

У такій конструкції прихована семантика спонукування або каузації. Каузативна конструкція зі словом 得 de підкреслює результат дії, при цьому результат виражається аналітичним поєднанням і з'єднується з дієсловом-присудком не прямо, а за допомогою

得 de. З точки зору семантики перша дія є причиною або джерелом результату другої (спонукаючої) дії.

Модель такої конструкції виражається наступним чином: **каузатор-суб'єкт + дієслово 1 + 得 + каузативний суб'єкт + дієслово 2:**

狂风刮得我站不住脚跟。kuángfēng guā dé wǒ zhàn bú zhù jiǎogēn. – *Вітер був настільки сильним, що я не міг міцно встояти на ногах.*

他也照样打得他们伤痕累累。tā yě zhàoyàng dǎ dé tāmen shānghén lěilěi. – *Він знову побив їх до синців і подряпин.*

У 1 і 2 типах суб'єкт спонукаючої дії є причиною або джерелом результату каузативної дії. Суб'єкт в цих двох каузативних конструкціях виконує функцію підмета. У 3 типі значення каузації виражається не дієсловами, а всією структурою.

Якщо в аналітичному каузативі подія каузації представлена окремо від експліцитного маркера каузації, то в лексичному каузативі вона виражена синтетично. Як правило, лексичний каузатив виражається за допомогою багатьох перехідних дієслів, що містять компонент "повпливати на щось" в своєму значенні і що виступають в якості присудка в каузативній конструкції, наприклад: 教 jiào – "навчати, викладати" (тобто повпливати таким чином, щоб хтось щось вивчив), 喂 wèi – "кормити" (повпливати таким чином, щоб хтось наївся), 提醒 tíxǐng – "нагадувати, підказувати" (повпливати таким чином, щоб хтось щось не забув).

3.2 Мовні засоби реалізації імперативності в сучасній китайській мові

У цій роботі представлено дослідження синтаксичних характеристик імперативних засобів в сучасній китайській мові. Термін "імператив" буде використовуватися для позначення типу синтаксичної конструкції, яка позначена неявним або явним суб'єктом другої особи і яка виражає пряму команду. Для реалізації

імперативності в сучасній китайській мові виступають досить багато мовних засобів: модальні частки, заперечні прислівники, модальні модифікатори для вираження наказу, спонукальні дієслова, а також інтонація як фонетичний засіб реалізації імперативності. Про усі названі мовні засоби реалізації категорії імперативності в сучасній китайській мові буде більш детально описано в наступних підпунктах та продемонстровано на прикладах із публіцистичних текстів різних китайських журналів, а також у пункті 3.3. нашої кваліфікаційної роботи різні мовні засоби реалізації категорії імперативності були розподілені на категорійні ситуації, які підкріплені прикладами живого спілкування.

3.2.1 Спонукальні дієслова

До найбільш широковживаних каузативних дієслів належать дієслова: 让 ràng, 叫 jiào, 令 lìng – "примушувати; робити так, щоб...", 使 shǐ – "викликати, примушувати; дозволити; зробити так, що...", що як центральні конституенти субполя імперативності реалізують семантику дозволу, пропозиції, прохання з елементами наказу (Любимова, 2016, с. 303).

Суб'єктом волевиявлення при цих дієсловах може бути перша, друга, третя особа однини і множини. Деякі з них реалізують значення "нехай", "давай" у контексті наказу, дозволу, пропозиції, іноді можуть оформлюватися спонукальною часткою 吧 ba для емпатизації значення (Любимова, 2017, с. 101).

Наприклад, 边潮洲心头一颤, 沉默了好一阵, 抬头喃喃地说: "叔叔, 你让我好好想想吧。" biān cháo zhōu xīntóu yī chàn, chénmòle hǎo yīzhèn, táitóu nán nán de shuō: "Shūshu, nǐ ràng wǒ hǎohǎo xiǎng xiǎng ba". – *Серце Бянь Чаочжоу здригнулося, і, він замовк на деякий час, тоді підняв голову і пробурмотів: "Дядьку, дайте мені добре все обдумати* (董, 雪昌 & 苏, 廷礼, 1984).

- 叫 jiào – "наказувати", "змушувати", "спонукати", "казати", "дати комусь щось зробити"

叫我怎么办, 我就怎么办。jiào wǒ zěnmē bàn, wǒ jiù zěnmē bàn. – Як мені скажуть зробити, так і буде.

У старих китайських текстах дієслово 叫 jiào зустрічається в омофонічній формі 教 jiào – вчити. Можливо, що саме в такому вигляді це дієслово стало функціонувати як спонукальний. Іноді зустрічається як 交 jiāo (у середньокитайській мові): 深宫门户不交开。shēn gōng ménhù bù jiāo kāi. – *Двері внутрішніх покоїв палацу не дозволено було відкривати.*

- 让 ràng – "припускати", "змушувати", "просити", "спонукати", "дозволяти", "дати комусь щось зробити"

半个小时的路程让我着实吃了苦头。bàn gè xiǎoshí de lùchéng ràng wǒ zhuóshí chīle kǔtóu. – *Півгодинна подорож змусила мене терпіти всі негаразди.*

Як згадано вище, частка "нехай" в українській мові, формального аналога якої немає в китайській мові, реалізується через спонукальні дієслова 让 ràng / 叫 jiào – "допускати", "дозволяти":

Наприклад, 这天, 团委书记小冯对边潮洲说: "小边, 组织上决定让你去学习, 你准备一下, 明天去报到吧。" zhè tiān, tuánwěi shūjì xiǎo féng duì biān cháo zhōu shuō: "Xiǎo biān, zǔzhī shàng juéding ràng nǐ qù xuéxí, nǐ zhǔnbèi yīxià, míngtiān qù bàodào ba." – *Того дня Сяо Фен, секретар Комітету молодіжної ліги, сказав Бянь Чаочжоу: "Сяо Бянь, організація вирішила дозволити вам вчитися. Підготуйтеся та приходьте завтра" (董, 雪昌 & 苏, 廷礼, 1984).*

Додатково в кінці дане речення оформлюється модальною часткою 吧 ba для реалізації значення дозволу та його емпатизації. Також наявне словосполучення 一下 yī

xià, яке виражає семантику миттєвості та короткочасності дії, а також для пом'якшення наказу.

让 ràng в поєднанні із заперечним прислівником 不 bù означає "не дозволяти". У розмовній мові звучить категорично та з серйозним тоном.

Наприклад, 照顾好小明, 但不要让他外出。zhàogù hǎo xiǎomíng, dàn bú yào ràng tā wàichū. – *Бережіть Сяо Мін, але не дозволяйте йому їхати з дому* (程东, 1985).

Дієслово 让 ràng допускає пряме поєднання з основною дією (можлива тенденція до префіксації), в тому числі і при винесенні об'єкта спонукання в препозицію з прийменником 把 bǎ: 把大家让进屋里。bǎ dàjiā ràng jìn wū li. – *Запропонувати всім зайти в кімнату*.

Значення імперативності пов'язане зі значенням оптативності, адже в основі обох категорій лежить семантика волевиявлення. Таким чином, спонукання може бути напряду пов'язане з бажанням мовця, що може реалізуватися у значенні бажання з елементами спонукання в китайській мові за допомогою зазначених дієслів. До того ж, така семантика оптативності може бути реалізована і в тому випадку, коли в позиції підмета використовується лексема, яка може позначати істоту або неістоту, або якщо присудок при підметі-імені позначає неінтенційну дію (Падучева, с. 178).

Значення імперативності також може накладатися на спонукання в ситуаціях прокльону чи побажання (Любимова, 2017, с. 101). Наприклад, 不能让你这样就了事! bùyào ràng nǐ zhèyàng jiù liǎo shì! – *Тобі це просто так з рук не зійде!*

Спонукальні дієслова 让 ràng / 叫 jiào також можуть виконувати функцію, подібну до функції українського сполучника "щоб" – виражати категоричне спонукання, зумовлене особистим бажанням мовця 不要让人等你。bùyào ràng rén děng nǐ. – *Не змушуйте, щоб на вас чекали*.

Фактивні речення становлять більшість випадків ситуацій волевиявлення і вказують на ініціативу волевиявлення з боку мовця, тоді як пермісивні - з боку слухача,

який у майбутньому стане адресантом імператива, а мовець стане суб'єктом волевиявлення (Падучева, с. 204-206). Дієслова 让 ràng / 叫 jiào можуть формувати пермісивні речення. У такому випадку також реалізується значення дозволу.

- 请 qǐng – "запрошувати", "просити", "просити дозволу", "будь ласка"

Дієслово 请 qǐng використовується для реалізації семантики прохання. Воно може бути як спонуканням з ініціативи мовця, так і майбутнім спонуканням із боку слухача (Любимова, 2017, с. 102). Зазвичай ставиться на початку речення і має значення "будь ласка".

Наприклад, 这时，电话里的声音突然变得更加急促了：“请你等一下，有人来了，这里说话不方便，我换一个电话打吧。” zhè shí, diànhuà li de shēngyīn túrán biàn dé gèngjiā jícuè: “qǐng nǐ děng yīxià, yǒurén lái le, zhèlǐ shuōhuà bù fāngbiàn, wǒ huàn yīgè diànhuà dǎ ba.” – У цей час голос у телефоні раптом став більш наполегливим: "Зачекайте секундочку, будь ласка, хтось прийшов. Зараз мені незручно говорити, я перетелефоную з іншого телефону" (邓, 毅富, 1991).

У цьому реченні також можна побачити використання словосполучення 一下 yīxià, для позначення короткочасної дії та пом'якшення прохання, адже мовець, ймовірно, почувається ніяково, тому від просить трішки зачекати. В кінці речення наявна модальна частка частка 吧 ba, яка також виражає семантику м'якого прохання чи навіть вмовляння, а також служить для емпатизації цього значення.

У мові байхуа це дієслово приймає суб'єкт волевиявлення в постпозицію, або він взагалі може бути еліптованим, а в мові веньянь у значенні "я прошу вас" суб'єкт волевиявлення використовується перед самим спонукальним дієсловом (赵, 1979, с. 78).

Слід звернути увагу на відмінності між двома дуже близькими за значеннями спонукальними дієсловами 请 qǐng та 让 ràng. Обидва вони мають значення "спонукати, просити", але 请 qǐng звучить м'якше, а також має значення "запрошувати". Вибір дієслова 请 qǐng або 让 ràng залежить також від характеристики підмета. Наприклад, в

1-й особі завжди вживається 请 qǐng. До того ж, на вибір дієслова також впливає характер взаємовідносин осіб, що позначаються підметом і додатком до першого дієслова: вікова відмінність, службове становище і т.д. (Фролова, 2010, с. 111).

Наприклад, 一天放学回家, 又见他拿着电影票拦住我说: "我请你看电影好几次了, 你都不去, 架子好大啊!" yītiān fàngxué huí jiā, yòu jiàn tā nǎzhe diànyǐng piào lánzhù wǒ shuō: "Wǒ qǐng nǐ kàn diànyǐng hǎojǐ cìle, nǐ dōu bù qù, jiàzi hào dà a!" – *Одного разу, коли я йшов зі школи, я побачив, як він зупинив мене з квитком у кіно і сказав: "Я кілька разів запрошував тебе подивитися фільм, але ти все не йдеш, така вже ти високомірна!* (吉及, 1983).

У кінці речення із прикладу вище стоїть модальна частка 啊 a, яка виражає більш категоричний відтінок ніж модальна частка 吧 ba, адже із контексту зрозуміло про явне невдоволення мовця в цій ситуації.

- 使 shǐ – "викликати...", "призводити до...", "заставляти", "примушувати", "дозволяти", "

Спонукальне дієслово 使 shǐ має найбільш загальне значення спонукування. Воно реалізує семантику наказу, примусу до дії. Суб'єктом такого волевиявлення зазвичай виступає перша чи друга особи. Часто вводить підрядне речення мети. Також може вживатися в складі стійкої конструкції 使人... shǐrén – викликати у людей (почуття), щось зробити з кимось.

- 令 lìng – "наказувати", "заставляти", "навіювати", "змушувати", "призводити до..."

У ролі спонукального дієслова 令 lìng починає функціонувати починаючи з епохи Хань (кінець III ст. до н.е.), на деякий час значно потіснивши уже існуюче спонукальне дієслово 使 shǐ (Курдюмов, 2005, с. 328). Досить часто використовується у складі

стійкого висловлювання 令人... lìng rén..., що перекладається на українську мову, як "викликати у людей..."

Наприклад, 吸烟的人常常有一种令人难以忍受的口臭，只要不吸烟。口中的那股也可以令人讨厌的烟臭味。xīyān de rén chángcháng yǒuyī zhǒng lìng rén nányǐ rěnshòu de kǒuchòu, zhǐyào bù xīyān. kǒuzhōng de nà gǔ yě kěyǐ lìng rén tāoyàn de yān chòu wèi. – *Курці часто мають нестерпний неприємний запах з рота, навіть коли не палять. Запах диму з рота також може дратувати людей* (姚, 德鴻, 2001).

Словосполучення 令人讨厌 lìng rén tāoyàn у цьому реченні дослівно перекладається як "викликати у людей огиду".

- 惹 rě – "накликати", "викликати", "залучати", "привертати (увагу)"

Каузативне дієслово 惹 rě є еквівалентним до дієслова 令 lìng. Досить часто використовується у складі стійкого виразу 惹人... rě rén... – Викликати у людей... (= 令人...lìng rén...).

Наприклад, 只看那酒宴中几段蕴含深意的对话，就展示了林黛玉多么丰富的内心世界，多么惹人怜爱的个性特征呵！zhǐ kàn nà jiǔyàn zhōng jǐ duàn yùnhán shēnyì de duìhuà, jiù zhǎnshìle líndàiyù duōme fēngfù de nèixīn shìjiè, duōme rě rén lián'ài de gèxìng tèzhēng hē! – *Лише перегляд кількох змістовних розмов під час бенкету показав, наскільки багатий внутрішній світ Лін Дайю та які ж милі риси у неї!* (李, 希凡, 1987).

У реченні вислів 惹人怜爱 rě rén lián'ài дослівно перекладається як "викликати у людей симпатію", "здаватись дуже милим".

Дієслово 惹 rě не розповсюджене дієслово, використовується доволі рідко. У розмовній мові майже не фігурує.

Як повнозначне дієслово приймає додаток в позиції герундія: 惹出许多麻烦来。rě chū xǔduō máfan lái. – *Спричинити багато клопотів*. В тому числі як префікс: 惹火 rě huǒ – *збуджувати, провокувати, злити*. 她的歌惹火了全场的听众。tā de gē rě huǒle quán

chǎng de tīngzhòng. – *Її пісня розлютила публіку (досл. змусила публіку шаленіти)* (Курдюмов, 2005, с. 329).

- 要 yào / 要求 yāoqiú – "хотіти", "бажати", "вимагати"

Спонукальне дієслово 要 yào може реалізовувати семантику прохання зробити певну дію, примусу до дії і вказувати на терміновість. Також виражає семантику наказу, дещо пом'якшеного порівняно із семантикою, що передається за допомогою спонукальної інтонації.

Наприклад, 他要求苏联和古巴部队从这个地区撤走。 tā yāoqiú sūlián hé gǔbā bùduì cóng zhège dìqū chè zǒu. – *Він вимагає виведення з цього району радянських і кубинських військ* (邓, 毅富, 1991).

Окрім функції спонукування дієслово 要 yào також може виконувати функцію оптативності та необхідності.

Наприклад, 要努力增加信贷收入, 严格控制信贷支出, 坚持少花钱多办事。 yào nǚlì zēngjiā xìndài shōurù, yángé kòngzhì xìndài zhīchū, jiānchí shǎo huā qián duō bànshì. – *Необхідно докладати зусиль для збільшення доходів від кредитів, суворо контролювати кредитні витрати та наполягати на тому, щоб робити більше, але з меншими витратами* (赵, 丽宠, 2009).

У китайській мові є група дієслів, аналоги яких в українській мові не є каузативними (в китайському реченні ці дієслова можуть керувати одним додатком, але часто все ж функціонують як каузативні) (Карпека, 2017, с. 143-149). До них відносяться: 劝 quàn – "просити, радити", 允许 yǔnxǔ / 容许 róngxǔ / 准许 zhǔnxǔ – "дозволяти", 禁止 jìnzhǐ – "забороняти", 甚至 shènzhì – "діло доходить до того, що...", 致使 zhìshǐ – "у результаті чого...", 促使 cùshǐ – "спонукати", 宁 níng / 宁愿 nìngyuàn / 宁可 nìngkě / 宁肯 nìngkěn – "хотіти", 引导 yǐndǎo – "направляти", 领导 lǐngdǎo – "керувати", 保证 bǎozhèng – "гарантувати", 推动 tuīdòng – "сприяти", 指导 zhǐdǎo – "направляти, вказувати"

шлях", 鼓励 gǔlì – "стимулювати, заохочувати", 吸引 xīyǐn – "приваблювати", 阻碍 zǔ'ài – "заважати".

До цієї групи, також можна віднести дієслово 来 lái, яке з-поміж багатьох своїх значень так само має значення спонукання в контексті і подібне до імперативно-модального слова "давай". Здебільшого використовується в розмовній мові саме по собі, утворюючи просте безособове речення (Любимова, 2016, с. 130). 来, 咱们杀一盘棋。 lái, zánmen shā yīpánqí. – *Давай позмагаємось в шахи* (荆, 增林, 1999).

Дієслово 劝 quàn – "просити, радити" може виражати як прохання, так і пораду: Наприклад, 我的老伴、儿子、媳妇都劝我, 说: "年纪这么大了, 还是安安逸逸享享清福吧。" wǒ de lǎobàn, érzi, xífù dōu quàn wǒ, shuō: "Niánjì zhème dàle, háishì ān ānyì yì xiǎng xiǎng qīngfú ba." – *І дружина, і син, і невістка вмовляли мене, мовляв, на такій старості насолоджуйся миром і щастям* (谭健, 1989).

Такі спонукальні дієслова як: 允许 yǔnxǔ / 容许 róngxǔ / 准许 zhǔnxǔ – "дозволяти" реалізують семантику дозволу, у висловленні супроводжуються словом 请 qǐng. Дієслова 允许 yǔnxǔ, 容许 róngxǔ, 准许 zhǔnxǔ можуть також використовуватися в пермісивних висловленнях (Любимова, 2016, с. 133).

Наприклад, 所有人注意了! 请允许我占用你们一点儿时间, 我有事情要宣布! suǒyǒu rén zhùyìle! Qǐng yǔnxǔ wǒ zhànyòng nǐmen yīdiǎn er shíjiān, wǒ yǒu shìqíng yào xuānbù! – *Увага всім! Дозвольте забрати хвилинку вашого часу, мені треба вам децю повідомити!* (赵, 丽宠, 2009).

Дієслово 禁止 jìnzhǐ – "забороняти" реалізує семантику заборони.

Наприклад, 如果禁止人民讨论研究国家的政治, 那就不是民主政治。 rúguǒ jìnzhǐ rénmín tāolùn yánjiū guójiā de zhèngzhì, nà jiù bùshì mínzhǔ zhèngzhì. – *Якщо людям заборонено обговорювати та вивчати політику країни, то це не демократична політика* (谭健, 1989).

Як дієслова, які вимагають після себе дієслова дії або процесу, частіше за інші виступають 指导 zhǐdǎo "направляти, вказувати шлях; керувати", 要求 yāoqiú "вимагати", 保证 bǎozhèng "гарантувати"; дієслова 推动 tuīdòng "сприяти, підштовхувати" і 阻碍 zǔ'ài "перешкоджати, заважати" можуть поєднуватися як з дієсловами руху, так і з дієсловами іншої семантики (Никитина, 2017).

Наприклад, 我需要帮助, 我保证会大方地犒赏你。wǒ xūyào bāngzhù, wǒ bǎozhèng huì dàfāng de kàoshǎng nǐ. – *Мені потрібна допомога, і я обіцяю щедро винагородити вас.*

У текстах, що написані веньянем як спонукальні дієслова використовувались такі односкладові дієслова: 呼 hū, 放 fàng, 遣 qiǎn; двоскладові 令教 lìng jiào, 教令 jiàolìng, 使令 shǐ lìng, 使教 shǐ jiào та інші. 1) 思惟心定, 即呼人来。sīwéi xīn dìng, jí hū rén lái. – *[Правитель] подумав і прийняв рішення, в ту ж секунду покликав людей.* 2) 寻即放象还父母所。xún jí fàng xiàng hái fùmǔ suǒ. – *Його відразу змусили відпустити слона до батьків.* (Люй, 1965, с. 192-193)

Заперечну форму каузативні дієслова утворюють головним чином за допомогою заперечних прислівників 不 bù, 不要 (别) bú yào (bié), 不用 (甬) bú yòng (béng) (Горелов, 1982, с. 261).

"你要安静点, 这里不允许你大吵大嚷吧。"nǐ yào ānjìng diǎn, zhèlǐ bù yǔnxǔ nǐ dà chǎo dà rǎng ba." – *"Тихіше, тут не можна шуміти"* (досл. *Ти маєш бути трішки тихішим, тут не дозволено шуміти*) (姚, 德鸿, 2001).

3.2.2 Заперечні прислівники

Заперечні імперативи в сучасній китайській мові можуть виражатися за допомогою заперечних прислівників 别 bié, 不要 bú yào, 不必 bú bì, 不用 bú yòng – "не", "не треба", "не варто", "не потрібно"; 不需 bùxū "немає необхідності", "не варто"; 不准

bùzhǔn "не дозволяти". Заперечні прислівники 别 bié, 不 bù відносяться до центральних конститuentів субполя імперативності та разом із повнозначними та модальними дієсловами можуть реалізовувати різні семантичні варіанти імперативності.

Заперечний прислівник 别 bié "не" функціонує виключно як заперечний імперативний прислівник. Іншими словами, заперечний прислівник 别 bié використовується лише в імперативних конструкціях. Він реалізує семантику звичайної заборони, а також заборони-попередження. Як і інші заперечні прислівники, 不 bù та 没 (有) méi (yǒu), імперативний заперечний прислівник стоїть після підмета та перед дієсловом (Li & Thompson, 1989, с. 240).

Наприклад, 你别跟他多费口舌, 他才不会听你的。nǐ bié gēn tā duō fèi kǒushé, tā cái bù huì tīng nǐ de. – *Та не розпинайся ти перед ним, він все одно тебе не послухає* (贾, 六等, 2010).

Якщо заперечний імперативний прислівник вживається в реченні із займенником першої особи множини в ролі підмета, тоді наказ має форму "Давай не ...". 我们别说话。wǒmen bié shuōhuà. – *Давай не будемо говорити.*

Прислівник 别 bié може використовуватися разом із прислівником 不 bù, у реченнях із подвійним запереченням реалізує семантику імперативності – пораду.

Наприклад, 别不信他的话。bié bùxìn tā dehuà. – *Не вірте тому, що він каже.*

Крім того, прислівник 别 bié може супроводжуватися прислівником 可 kě для емпатизації значення заборони чи поради (Любимова, 2016, с. 135-136).

Наприклад, "哎, 可别耽误了报考啊!" Āi, kě bié dānwùle bàokǎo a! – *Ей, поквапся, не відкладай реєстрацію на істит!* (于, 建洲, 1982).

У кінці даного речення можна помітити модальну частку 啊 a, яка реалізує у цьому випадку семантику поспіху, пришвидшення людини до дії, а також пораду.

Заперечний прислівник 不 bù – "не" так само застосовувався для реалізації семантики заборони протягом багатьох років історії китайської мови, але в наш час здебільшого використовується у словосполученнях 不要 bú yào – "не треба", "не можна", 不能 bú néng / 不可以 bù kěyǐ / 不行 bú xíng – "не можна", 不必 bú bì, 不用 bú yòng, 不需 bùxū, 不准 bùzhǔn.

Словосполучення 不要 bú yào за своїм значенням має багато спільного із 别 bié, вони етимологічно пов'язані. Перше є фонетичним злиттям другого (Люй, 1965, с. 316). Першочергове значення 不要 bú yào має значення "не хотіти/не хочу". Зараз воно вже втратило своє першочергове значення та реалізує семантику заборони. При використанні в наказовому реченні 不要 bú yào "не хотіти" набуває значення "не". Наприклад, 在孩子的朋友面前, 不要讲孩子的过错。zài háizi de péngyǒu miànqián, bù yào jiǎng háizi de guòcuò. – *Не вказуйте на помилки дитини в присутності її друзів* (荆, 增林, 1999).

Проте, якщо 不要 bú yào використовується у реченні, в якому підметом є третя особа, то воно може мати лише своє першочергове значення – "не хотіти".

Наприклад, 当时你应该向掌柜说: '不要紧, 他不要, 我要! 'dāngshí nǐ yīnggāi xiàng zhǎngguì shuō: ' bú yào jǐn, tā bú yào, wǒ yào!' – *Тоді ви повинні були сказати власнику: "Не звертайте увагу, він не хоче, а я хочу"* (赵, 荫棠, 2002).

Якщо ж у реченні з підметом першої особи множини використати 不要 bú yào, це речення матиме дві інтерпретації: перша — наказ від першої особи множини "Давайте ...", а друга — розповідне речення з 不要 bú yào, що має значення "не хотіти".

Наприклад, 我们不要看见他们死了, 就灰心了, 不, 决不能这样的! wǒmen bù yào kànjiàn tāmen sǐle, jiù huīxīnle, bù, jué bùnéng zhèyàng de! – *1) Давайте не падати духом, коли бачимо їх мертвими. Ні, так не можна! 2) Ми не хочемо падати духом, коли бачимо їх мертвими. Ні, так не можна!* (魏巍, 2012).

Через неоднозначність у прикладі, що зазначено вище, відтепер ми повинні розглядати 不要 bú yào як одне слово, коли воно означає наказовий спосіб, але коли воно має значення "не хотіти", звичайно, це два окремих слова.

Речення із заборonoю зі значенням попередження чи поради з словосполученнями 不要 bú yào, 别 bié можуть також містити спонукальне дієслово 请 qǐng для пом'якшення заборони та висловлення ввічливості.

Наприклад, 我找了五年, 整整五年.....请不要打断我的话, 我知道, 是你救了我的女儿, 而且把她当作自己的亲骨肉抚养得这么大。wǒ zhǎole nǐ wǔ nián, zhěngzhěng wǔ nián.....qǐng bù yào dǎ duàn wǒ de huà, wǒ zhī dào, shì nǐ jiù le wǒ de nǚ'ér, ér qiě bǎ tā dàng zuò zì jǐ de qīn gǔ ròu fǔ yǎng dé zhè me dà. – Я шукав вас п'ять років, цілих п'ять років... Будь ласка, не перебивайте мене, я знаю, що ви врятували мою доньку і виростили її як свою рідну (金涛, 1990).

Часто можна зустріти вживання заперечного імперативного словосполучення як: 不用 bú yòng. У деяких північних діалектах китайської мови замість 不用 bú yòng можна часто зустріти скорочену його форму 甬 béng – "не треба", "немає необхідності", що реалізує аналогічне з 不用 bú yòng значення заборони з указівкою на брак необхідності такої дії, а суб'єкт волевиявлення в такому випадку може й не вказуватися (Любимова, 2016, с. 138).

Наприклад, "你不用/甬去了, 在家陪着父亲吧。" "nǐ bú yòng / béng qù le, zài jiā péi zhe fù qīn ba." – Тобі не треба йти, лишишся з батьком вдома (柯灵, 2008).

Окрім того, для заперечення необхідності також використовуються 不必 bú bì / 不必要 bú bì yào / 不须 bù xū – "не треба", "немає жодної необхідності", хоча 不须 bù xū зараз не так часто вживається в мові байхуа, але його аналог 无须 wú xū вживається на постійній основі (Люй, 1965, с. 219).

Наприклад, 你不必为了这一点小事而垂头丧气。nǐ bú bì wèile zhè yīdiǎn xiǎoshì ér chuítóusàngqì. – *Не потрібно засмучуватися через таку дрібницю* (荆, 增林, 1999).

Важлива відмінність між 别 bié з одного боку, та 不用 bú yòng / 不必 bú bì, з іншого, полягає в тому, що перше є лише заперечним прислівником наказового способу, тоді як другі є складними словами, що складаються з заперечного прислівника 不 bù та дієслова 用 yòng "використовувати", або прикметника 必 bì "необхідний". Таким чином, 不用 bú yòng і 不必 bú bì можуть зустрічатися в розповідних реченнях або питаннях, але не 别 bié. Наприклад: 他不用上班吗? tā bú yòng shàngbān ma? – *Йому не треба йти на роботу?*

З цією відмінністю між 别 bié і 不用 bú yòng / 不必 bú bì пов'язаний той факт, що лише 别 bié, але не 不用 bú yòng / 不必 bú bì може зустрічатися разом із маркером ввічливого наказового способу 请 qǐng "будь ласка".

Наприклад, 请你别见笑我们, 人在少年时候的某种想法, 说不定会在一个人一生中起作用。qǐng nǐ bié jiànxiào wǒmen, rén zài shàonián shíhòu de mǒu zhǒng xiǎngfǎ, shuō bu dìng huì zài yīgè rén yīshēng zhōng qǐ zuòyòng. – *Будь ласка, не смійтеся з нас, певна ідея в молодості людини може зіграти велику роль у його житті* (路遥, 1995).

Отже, заперечний імператив повинен утворюватися за допомогою однієї із спеціальних заперечних наказових прислівників: 别 bié, 不要 bú yào, 不必 bú bì або 不用 bú yòng. Кожна із них має свою особливість і варіант вживання в сучасній китайській мові, а також зміст, який вона передає.

Не рідко ще можна зустріти використання таких заперечних словосполучень, як: 不能 bù néng, 不可以 bù kěyǐ, 不行 bù xíng – "не можна" виражають заборону із вказівкою на те, що так робити не можна.

Щодо прислівника 休 xiū – "припинити", то він використовується і в мові байхуа, але лише у словосполученні 休想 xiūxiǎng – "навіть не думай", "забудь". Наприклад, 你

休想得到这个月的工资。 nǐ xiūxiǎng dédào zhè ge yuè de gōngzī – *Навіть не думай отримати зарплатню за цей місяць* (Любимова, 2016, с. 139).

3.2.3 Модальні частки

Серед модальних часток найбільш часто вживаними є 啊 a (та її інваріанти 啦 la, 哇 wa, 呀 ya, 哪 na, 嘞 lei, 喽 lou), 吗 ma, 吧 (罢) ba, 呢 ne, 了 le, 呕 ou тощо. В ролі модальних часток спонукання в байхуа зазвичай використовуються частки 吧 ba, 啊 a, зрідка 呢 ne.

Модальна частка 吧 (罢) ba знаходиться у центрі субполя імперативності та виражає пораду, прохання, заборону, іноді наказ чи дозвіл (Люй, 1965, с. 308). Наприклад, 放心吧! Fàngxīn ba! – *Заспокойся!* 你笑一笑吧。 Nǐ xiào yīxiào ba. – *Просто усміхнись* (柯灵, 2008).

Спонукальне речення, оформлене за допомогою частки 吧 (罢) ba, зазвичай виражає семантику м'якого прохання чи вмовляння, яку можна передати при перекладі імперативною формою другої особи, модально-імперативними частками "давай (те), - но". 咱们去卖大碗茶吧! zánmen qù mài dà wǎn chá bā! – *Давайте продавати великі чаши чаю!* (柯灵, 2008).

Зазвичай стоїть в кінці речення або в кінці певної думки. 这里我实在干不了, 你让我回部队吧, 我保证干什么都行, 战士、炊事员、挑夫哪样都行! ” zhèlǐ wǒ shízài gān bùliǎo, nǐ ràng wǒ huí bùduì ba, wǒ bǎozhèng gànshénme dōu xíng, zhànshì, chuīshì yuán, tiāofū nǎyàng dōu xíng!” – *Я справді тут не справляюсь, відпустіть мене назад в армію, я обіцяю робити все, бути солдатом, кухарем, простим робочим - мені все підходить!* (陈, 定兴, 2017).

Якщо ж частка 吧 ba відсутня, речення набуває семантику категоричної вимоги (Ван Ляо-І, 1954, с. 98).

3.2.4 Імплицитні мовні засоби реалізації категорії імперативності в сучасній китайській мові

Усі вищезазначені мовні засоби вираження імперативності в китайській мові можна вважати експліцитними, тобто тими, що безпосередньо та прямо вказують на те, що дане висловлювання імперативне. Проте в китайській мові також можна зустріти такі імплицитні мовні засоби, які неявно або непрямом вказують на імперативність. До таких мовних засобів належать:

Такі дієслова як 宁 níng / 宁愿 nìngyuàn / 宁可 nìngkě / 宁肯 nìngkěn – "хотіти" також реалізують семантику імперативу у вигляді прохання, зумовленого бажанням мовця. Ці дієслова кваліфікуються як периферійні елементи субполя імперативності, адже основною їхньою функцією є реалізація модальності оптативності. Наприклад, 我宁愿你早点儿回家, 我很担心。 wǒ nìngyuàn nǐ zǎo diǎnr huí jiā, wǒ hěn dānxīn – *Повертайся додому раніше, я дуже переживаю. (Я хотів би, щоб ти повернувся додому раніше, тому що я переживаю.)* (Любимова, 2016, с. 134).

Модальна частка 啊 a – висловлює прагнення або нетерплячість, має більш категоричний відтінок, ніж 吧 ba. Нею оформлюються речення, які реалізують в якійсь мірі більше семантику поспіху, пришвидшення людини до дії, а ніж пораду.

Наприклад, 你倒是什么时候来啊?! nǐ dǎo shì shénme shíhòu lái a?! – *Та коли ж ти накінець-то прийдеш?*

Можна додати, що речення, які означають можливість, в більшості оформлюються часткою 吧 ba, а ті речення, які реалізують семантику повинності (повинен), оформлюються часткою 啊 a.

Відтінок наполегливості виражається за допомогою часток 呀 ya або 哇 wa (обидві частки є варіантами модальної частки 啊 a. За значенням цей відтінок близький до спонукального, але має більш наполегливий характер. Наприклад, 姑娘, 喝水呀! gūniáng, hē shuǐ ya! – *Дівчино, випийте же води!* (肖, 云星, 1992).

Модальна частка 啊 a доволі часто може функціонувати в реченнях разом із модальною часткою 了 le, і тоді ця комбінація перетворюється на модальну частку 啦 la. (王力, 1945, с. 227).

Оскільки частка 啊 a реалізує не лише модальність імперативності, а й модальність достовірності та оптативності, і на цьому коло її значень не обмежується, тому цю частку та її варіанти можна вважати периферійними конститuentами субполя імперативності.

До периферії субполя імперативності також належать такі **модальні частки** (赵, 1979, с. 355—366), як 了 le (для наказу початку нової дії: 你喝了 nǐ hē le. – *Давай, пий.*); 呢 ne / 呐 na (для висловлення пом'якшеного наказу з елементами поради: 喜欢呢, 就买了, 不喜欢呢, 就不买了! xǐhuān ne, jiù mǎile, bù xǐhuān ne, jiù bú mǎile! – *Якщо сподобається – купиш, не сподобається – не купуй!*); 呕 ou (для нагадування з елементами наказу: 快去吧呕。 kuài qù b'ou. – *Іди вже швидше*); 煞 sha (для наказу з елементами підганяння: 你让人过去煞! nǐ ràng rén guòqù shā! – *Дай уже людям пройти!*), 看 kan (для поради: 你试试看! nǐ shìshì kàn! – *А ти спробуй!*), 罢了 bale (就是了 jiùshìle) (для наказу з елементами нетерпіння: 告诉他罢了! gào su tā bàle! – *Та скажи ти йому вже!*) (Любимова, 2016, с. 139).

До того ж, частка 呢 ne часто вживається задля оформлення спонукального речення з відтінком певної жартівливої фамільярності та панібратства : "ти би...", "давай-но..." і тд. Наприклад: 老都, 喂! 你把我那本儿先给我找出来呢! lǎo dū, wèi! Nǐ bǎ wǒ nà běn er xiān gěi wǒ zhǎo chū lái ne! – *Ей, старий Ду! Найди-но ти спочатку мою книжку!* (贾, 六等, 2010).

Ідіоматичні вирази 最好 zuì hǎo / 顶好 dǐng hǎo – "краще б"; "бажано, щоб" та **прислівники 不妨 bù fáng / 无妨 wú fáng** – "не завадило б", "краще" можуть реалізувати й значення імперативності у вигляді поради. Вони також може вживатися в одному реченні з іншими засобами вираження імперативності (Любимова, 2016, с. 140). Наприклад, 你最好等一下。nǐ zuì hǎo děng yīxià。– *Тобі краще почекаєти.* 今天天气很好, 你不妨出去散散步。jīntiān tiānqì hěn hǎo, nǐ bùfáng chūqù sàn sàn bù。– *Погода сьогодні гарна, тобі не завадило б піти прогулятися.*

Модальні модифікатори необхідності можна кваліфікувати як периферійні елементи субполя імперативності. Це такі слова, як 得 děi, 应该 yīnggāi, 应当 yīngdāng, 必须 bìxū, 必要 bìyào тощо – "потрібно, необхідно". Через семантику необхідності вони також опосередковано передають і значення наказу чи поради, залежно від контексту.

Наприклад, 你应该去看看老朋友的, 多少年都没见啦, 是吧? nǐ yīnggāi qù kàn kàn lǎo péngyǒu de, duō shǎo nián dōu méi jiàn la, shì ba? – *Тобі варто піти провідати старого друга, ви не бачилися багато років, чи не так?* (肖, 云星, 1992).

Форма риторичного запитання також може виражати значення спонукування в пом'якшеній формі – це може бути і порада, і наказ. Зазвичай цю функцію реалізують такі мовні елементи, як 难道 nándào, 何必 / 何苦 hébì/ hékǔ, 何不 hébù, 做什么 zuò shénme, 干嘛 gàn ma – "навіщо треба", "для чого?", "немає жодної необхідності". Ці слова вказують на необов'язковість виконання певної дії, з граматичної точки зору мають універсальний характер, можуть розташовуватися в реченні як перед підметом, так і перед предикатом / предикативним словосполученням. До того ж 何必 hébì / 何苦 hékǔ можуть вживатися самотійно в неповному реченні, але в такому випадку вони обов'язково мають супроводжуватися модальною часткою 呢 ne в кінці речення (Любимова, 2016, с. 141; Прядохін & Прядохіна, 2002, с.184).

Наприклад, 一个人所剩的时日都屈指可数了, 何必还要聚敛财富呢! yīgè rén suǒ shèng de shí rì dōu qūzhǐ kě shǔ le, hébì hái yào jùliǎn cáifù ne! – *Якщо людині залишилось не довго, то навіщо так накопичувати гроші?!* (苏, 理立, 2000).

Прислівник 又 yòu – "навіть", "так" часто вживається в риторичних запитаннях з 何必 / hébì / 何苦 hékǔ для посилення риторичного запитання та підкреслення емоційного характеру висловлення. Незважаючи на майже ідентичну семантику, що реалізують обидва слова, між ними є певні відмінності у значенні: 何苦 hékǔ є більш емпатизованим, тоді як 何必 hébì універсальний (Любимова, 2016, с. 141).

Наприклад, 又想到, 既然她这样快就死去, 到不如就放她在家里死, 又何必送医院, 让她一个人孤另另的死去, 一个亲人都不在侧。yòu xiǎngdào, jìrán tā zhèyàng kuài jiù sǐqù, dào bùrú jiù fàng tā zài jiālǐ sǐ, yòu hébì sòng yīyuàn, ràng tā yīgè rén gū lìng lìng de sǐqù, yīgè qīnrén dōu bùzài cè. – *Ще я подумав, що раз вона так скоро помирає, то краще залишити її померати вдома, навіщо відправляти її в лікарню, щоб вона помирала сама, без рідних* (陈毅, 2007).

Редуплікація дієлова у деяких випадках може реалізовувати пом'якшувального спонування у формі ввічливого запрошення чи пропозиції, поради. Модальні частки також можуть використовуватися в реченнях з редуплікованим дієсловом, що виражає імператив, для посилення семантики спонування. Можуть також редуплікуватися дієслова в реченнях, де модальність досягається за допомогою спонукальної інтонації. Якщо редуплікується односкладне дієслово, то між частинами такої форми може використовуватися числівник 一 yī – "один" для позначення короткочасності дії, а дієслово в другому випадку переходить до категорії іменника.

У граматичній комбінації "дієслово + аспектуальне слово 着 zhe" аспектуальне слово 着 zhe оформлює присудок, таким чином іноді реалізується спонування до

постійної, неодноразової дії. Наприклад, 别说话。你听着! bié shuō huà. nǐ tīng zhe! – *Помовч. Слухай!* (Любимова, 2016, с. 142).

3.3 Категорійні ситуації субполя імперативності на прикладах живого спілкування

Для того, щоб виділити категорійні ситуації субполя імперативності нами було обрано такі ознаки, які найбільш чітко виявляються у формальних засобах вираження цієї семантики. На основі аналізу субполя імперативності можна зробити висновок, що такі відтінки спонукання проявляються здебільшого за допомогою спеціальних мовних засобів, інтонації тощо. У китайській мові, завдяки своїй багатозначній природі, односкладові дієслова можуть виконувати багато функцій залежно від контексту. Враховуючи цей фактор, ми виокремили такі категорійні ситуації імперативності: 1) наказ; 2) порада; 3) прохання; 4) пропозиція; 5) заборона та спробуємо продемонструвати їх на прикладах живого спілкування.

Прохання. Прохання — ввічливе звертання до кого-небудь з метою домогтися чогось, спонукати кого-небудь зробити, виконати щось (Словник української мови, 1977, с. 335 Том 8). Воно може виконуватися вербально та/або невербально. Люди просять про щось, коли їм потрібна допомога інших. У цьому пункті ми розглядаємо, як імперативи використовуються для виконання прохань на дії тут і зараз, наприклад виконання негайної дії або передача об'єкта.

Значення прохання реалізується передусім через формальні засоби з лексичним значенням прохання 请 qǐng – "запрошувати", "просити", "будь ласка", 请求 qǐngqiú – "просити", "благати"; 愿 yuàn – "просити"; 劝 quàn – "просити", а також іноді через спонукальні дієслова 让 ràng / 叫 jiào у реченнях-запитах дозволу. Прохання, зумовлене бажанням мовця, реалізується через такі дієслова як 宁 nìng / 宁愿 nìngyuàn / 宁可

nìngkě / 宁肯 nìngkěn – "хотіти". Семантика прохання також реалізується за допомогою синтаксичної конструкції з прийменником 把 bǎ. У певному контексті семантика прохання, виражається інтонаційно, може підсилюватися за допомогою модальних дієслів необхідності 得 děi, 应该 yīnggāi, 应当 yīngdāng, 必须 bìxū, 必要 bìyào тощо. А також за допомогою модальної частки 吧 (罢) ba, яка знаходиться у центрі субполя імперативності та за допомогою якої виражаються різні значення, серед них і прохання.

Використання імперативних мовних засобів для реалізації прохання демонструється у фрагменті 1. Ілюстрації взяті із додаткових матеріалів онлайн-курсів від Шанхайського університету 上海交通大学 на платформі Coursera. Взаємодія відбувається між чотирма подругами – Бай, Хуан, Лан і Фань (усі жінки), усі вони ліплять китайські пельмені – цзяоцзи.

1. Лан: 百丽请你那个弄一下吧 qǐng nǐ nàgè nòng yīxià ba – *Лан, будь ласка, перемішай*
2. Бай: 哪个? 哪个? nǎge? nǎge? – *Який? Який?*
3. Лан: 那个! 粘在壁上! nàge! zhān zài bì shàng! – *Цей! Прилип до стіни!*
4. Бай: 哦哦 Ó ó – *а-а, добре*
5. Бай: 给我个筷子给我个筷子 gěi wǒ gè kuàizi gěi wǒ gè kuàizi – *Передайте мені палички, дайте мені палички*
6. Хуан: 你用那个吧 nǐ yòng nàgè ba – *Візьми ті*
7. Лан: 这有双筷子 zhè yǒu shuāng kuàizi – *Ось пара паличок*
8. Бай: 好 hǎo – *Добре*
9. Фань: 再拿一双吧 zài ná yīshuāng ba – *Візьми іншу пару*

У пешій фразі Лан використовує імператив для виконання прохання на негайну дію. Тобто Лан просить Бай розмішати цзяоцзи, тому що один прилип до стінки каструлі (рядок 1). Наказове прохання в рядку 1 складається із займенника другої особи однини

你 nǐ "ти" та дієслівної фрази 弄一下 nòng yīxià, де 一下 yīxià виражає семантику миттєвості та короткочасності дії, разом із спонукальним дієсловом 请 qǐng "будь ласка" (рядок 1). У цьому реченні також наявна модальна частка 吧 ba, яка стоїть в кінці речення. Як нам відомо, спонукальне речення, оформлене за допомогою частки 吧 ba, зазвичай виражає семантику м'якого прохання та завжди стоїть в кінці речення або думки. У рядках 2-3 Бай відповідає на прохання, запитуючи, який саме пельмень має на увазі Лан, використовуючи питальний займенник 哪个? nǎge? – "який?". За ними іде відповідь Лан у рядку 4, де вона чітко вказує на предмет використовуючи вказівний займенник 那个 nàge! – "той", а також підсилюючи його інтонацією із підвищенням голосу. У рядку 6 Бай відповідає на прохання, видаючи вигук, що означає згоду та розуміння 哦哦 ó ó "ага-ага, добре".

Щоб виконати зазначену дію — перемішати пельмені, який прилип до каstrулі, Бай потрібна пара паличок. Бай просить Хуан передати їй палички для їжі в рядку 7. Прохання Бай виконується через наказовий спосіб 给我个筷子, 给我个筷子 gěi wǒ gè kuàizi gěi wǒ gè kuàizi – "подай мені палички, подай мені палички" знову ж із підсиленням інтонації. Повторення того самого наказового речення спонукає виконавця, до якого спрямоване прохання виконати дію швидше, а також терміновість цілеспрямованої дії. Такі наказові фрази часто можуть супроводжуватися жестами. Тоді вона робить вказівний жест — вона вказує на потрібні палички. Замість того, щоб передати палички, які попросила Бай, Хуан вказує на іншу пару паличок поруч із Бай та каже 你用那个吧 nǐ yòng nàgè ba (рядок 8). В кінці цього речення знову наявна модальна частка 吧 ba, що уже виражає семантику легкого наказу. У рядку 9 Лан каже, 这有双筷子 zhè yǒu shuāng kuàizi – "ось пара паличок", бере палички та передає їх Бай. У цьому уривку ми бачимо, як наказові речення використовуються для реалізації семантики прохання.

Наказ. Словник української мови так пояснює даний термін – це розпорядження, настанова, вказівка (1974, с. 99, Том 5)

Значення наказу в китайській мові реалізується передусім за допомогою спонукальної інтонації, яка знаходиться поза межами ФСП модальності та ми її визначаємо як фонетичний засіб реалізації категорії імперативності. У такому випадку речення може взагалі не мати жодних формальних засобів реалізації імперативності, тобто за допомогою так званої "нульової" форми дієслова. Також шляхом повторення одного й того ж самого слова чи речення кілька разів, а також за допомогою редуплікації дієслова. Крім того, значення наказу виражається за допомогою низки спонукальних дієслів: 要 yào / 要求 yāoqiú – "вимагати", "просити", 让 ràng / 叫 jiào – "примушувати", "просити", 使 shǐ – "зробити так, що..." "примушувати", 令 lìng – "наказувати", "примушувати", за допомогою модальних модифікаторів необхідності 得 děi, 应该 yīnggāi, 必须 bìxū, 必要 bìyào тощо. Семантика наказу також реалізується за допомогою синтаксичної конструкції з прийменником 把 bǎ, може також бути емпатизовано модальними частками. До того ж, речення із семантикою наказу можуть оформлюватися низкою модальних часток, які нами було раніше проаналізовано. Це такі модальні частки, як: модальна частка 吧 (罢) ba, яка знаходиться у центрі субполя імперативності, а також модальна частка 啊 a та її інваріанти. Заперечний прислівник 别 bié та словосполучення 不要 búyào зазвичай виражає заборону, проте, залежно від контексту, іноді він також може виражати значення наказу. Також можна віднести дієслово 来 lái, яке з-поміж багатьох своїх значень так само має значення наказу в контексті і подібне до імперативно-модального слова "давай". Форма риторичного запитання також може виражати значення спонукування в пом'якшеній формі – це може бути і порада, і наказ. Зазвичай цю функцію реалізують такі мовні елементи, як 难道 nándào, 何必 hébì / 何苦 hékǔ, 何不 hébù, 做什么 zuò shénme, 干嘛 gàn ma – "навіщо треба", "для чого?", "немає жодної необхідності".

Продемонструємо реалізацію імперативності зі значенням наказу на прикладах із відео-блогу з YouTube-каналу "北京人在乌克兰" běijīng rén zài wūkèlán.

1. 你过来! 过来过来! 快说! nǐ guòlái! guòlái guòlái! kuài shuō! – *Ходи сюди! Підійди сюди! Говори! (0:27)*
2. 扔了扔了扔了 rēngle rēngle rēngle – *Викидай викидай*
3. EVA 你帮帮马克。EVA nǐ bāng bāng mǎkè – *Єва, допоможи Марку (4:56)*
4. 放这吧 你看啊你看啊。fàng zhè ba nǐ kàn a nǐ kàn a – *Поклади! дивись, дивись, дивись*
5. 你看这个哎呦。nǐ kàn zhège āi yōu – *Ти глянь на це (6:35)*
6. 你看看你看看这是什么东西。nǐ kàn kàn nǐ kàn kàn zhè shì shénme dōngxī – *Ти глянь, глянь. Що це? (6:55)*
7. 吃吃吃吃 chī chī chī chī – *Їж, їж, давай їж (7:35)*

У прикладах 1-7 продемонстровано, як у живому спілкуванні виражається наказ. У прикладах 1, 4, 5, 6, 7 наказ реалізується за допомогою підвищеної інтонації, повторення декілька раз одного і того ж самого (приклади 1, 2, 4, 6, 7), а у прикладі 4 окрім повтору, ще й додаються модальні частки 啊 a (яка в даному контексті може реалізовувати семантику поспіху та пришвидшення до дії) та 吧 ba в кінці висловлювання для емпатизації значення. У прикладі 6 наказ відбувається шляхом редуплікації дієслова 看 kàn. Можемо припустити, що повторення потрібні для того, аби об'єкт/об'єкти волевиявлення краще сприйняли сказане мовцем та скоріше виконали його наказ. Приклад 3 можна інтерпретувати двома варіантами: і як наказ, і як прохання.

1. 来你来你自己来。lái nǐ lái nǐ zìjǐ lái – *Давай ти, давай ти, ти сам (4:23)*
2. 好来做吧。hǎo lái zuò ba – *Добре, давайте роби (4:53)*
3. 来盖上。lái gài shàng – *Давай загортай (6:23)*
4. 来给大家展示一下你们的新卡啊。lái gěi dàjiā zhǎnshì yīxià nǐmen de xīn kǎ

a – *Ну давайте, покажіть всім свої нові банківські картки.*

У прикладах 8-11 наказ реалізується за допомогою дієслова 来 lái, яке в даному контексті має значення "давай". У реченні 7 відбувається також повторення сказаного мовцем, в реченнях 9 та 11 в кінці висловлювання наявні модальні частки 吧 ba та 啊 a для емпатизації значення наказу.

5. 大家一定要注意这帮吉普赛人啊。 dàjiā yì dìng yào zhùyì zhè bāng jípǔ sài rén
a – *Стережіться цих циган.*

6. 你必须学会去控制自己的财产。 nǐ bìxū xuéhuì qù kòngzhì zìjǐ de cáichǎn – *Ви повинні навчитися контролювати свою власність*

7. 这两是我的！你别动。 zhè liǎng shì wǒ de! nǐ bié dòng – *Ці два (пельмені) мої! Не чіпай!*

8. 别闹了！别闹了！ bié nào! bié nào! – *Не шуміть! Не шуміть!*

9. 你先不要动一会。 nǐ xiān bù yào dòng yī huǐ – *Не чіпай поки*

10. 你这个馅啊不要漏出来啊。 nǐ zhège xiàn a bù yào lòu chū lái a – *Не дай начинці протекти*

У прикладі 12 наказ реалізується за допомогою спонукального дієслова 要 yào "треба, повинен", а також словосполученням 一定 yì dìng "обов'язково" для надання висловлюванню більшої суворості. В кінці наявна модальна частка 啊 a, яка емпатизує значення наказу та має більш категоричний відтінок, ніж 吧 ba. У прикладі 13 наказ реалізується за допомогою модального модифікатора необхідності 必须 bìxū. У прикладах 14-17 використовується заперечний прислівник 别 bié та словосполучення 不要 bú yào, які в даному контексті реалізують наказ. А також в реченні 17 наявна модальна частка 啊 a для емпатизації значення.

11. 还得再细一点。 hái děi é zài xì yīdiǎn – *Треба акуратніше!*

В даному реченні наказ реалізується за допомогою модального модифікатора необхідності 得 děi – "потрібно", "необхідно"

12. 你把这边捏紧了。一定要捏紧啊 nǐ bǎ zhè biān niē jǐn le. yīdìng yào niē jǐn a – *Тримай міцно. Треба міцно тримати.*

13. 你把垃圾捡起来。 nǐ bǎ lājī jiǎn qǐlái – *Підними сміття!*

У реченнях 19-20 наказ утворюється за допомогою синтаксичної конструкції з прийменником 把 bǎ, а також у прикладі 17 емпатизується модальною часткою 啊 a.

Порада. Словник української мови наводить таке визначення дефініції "порада" – пропозиція, вказівка, як діяти в яких-небудь обставинах, допомога добрим словом у скруті; повчання (1976, с. 244, Том 7). Хотілось би ще додати, що аби відрізнити пораду від пропозиції, то порада, зазвичай, дається на основі власного пережитого досвіду.

Значення поради в китайській мові головним чином реалізується за допомогою частки 吧 (罢) ba, а також іноді за допомогою модальних часток 呢 ne / 呐 na 看 kan. Інтонація також виступає засобом реалізації імперативності. Спонукальне дієслово 劝 quàn – "просити, радити" може виражати як прохання, так і пораду, залежно від контексту, а також а також в деяких випадках спонукальні дієслова 让 ràng / 叫 jiào. Прислівник 别 bié може використовуватися разом із заперечним прислівником 不 bù у реченнях із подвійним запереченням, в такому випадку також реалізують семантику імперативності – пораду. Крім того, прислівник 别 bié може супроводжуватися прислівником 可 kě для емпатизації значення заборони чи поради. Семантика поради може реалізовуватись через ідіоматичні вирази 最好 zuì hǎo / 顶好 dǐng hǎo – "краще б"; "бажано, щоб" та прислівники 不妨 bù fáng / 无妨 wú fáng – "не завадило б", "краще" можуть реалізувати й значення імперативності у вигляді поради. Семантика поради також реалізується за допомогою синтаксичної конструкції з прийменником 把 bǎ / 将 jiāng – таким чином реалізується значення прохання, яке може посилюватися

модальними частками. Інколи модальні модальні модифікатори необхідності, такі як 得 dēi, 应该 yīnggāi, 应当 yīngdāng, 必须 bìxū, 必要 bíyào та інші можуть емпатизувати семантику поради, що залежить передусім від контексту та інтонації. Форми риторичного запитання, за допомогою таких мовних елементів, як 难道 nándào, 何必 / 何苦 hébì/ hékǔ, 何不 hébù, 做什么 zuò shénme, 干嘛 gàn ma – "навіщо треба", "для чого?", "немає жодної необхідності", також може виражати значення спонукування в пом'якшеній формі – це може бути і порада, і наказ. Також, на нашу думку, семантика поради може виражатись за допомогою модальних дієслів можливості 能 néng, 可以 kěyǐ.

У цьому уривку діалога демонструється, як імперативи використовуються для виконання спонукальної дії зі значенням поради. Лю, Міу і Сюань (всі жінки) влаштовують пікнік у парку. Вони сидять на килимку й балакають, коли Лю помічає, що Сюань взута. Лю радить Сюань зняти взуття (рядок 5).

1. Сюань: 感觉我们水平好像很高一样。gǎnjué wǒmen shuǐpíng hǎoxiàng hěn gāo yīyàng – *Здається, наш рівень (знань) такий же високий*
2. Міу: 对呀 duì ya – *Так!*
3. Лю: 你把鞋脱了吧。nǐ bǎ xié tuōle ba – *Ти можеш зняти взуття (досл. Зніми взуття)*
4. Міу: 哟真 yō zhēn – *Ой, і правда*
5. Сюань: 不是 bùshì – *Та ні*
6. Лю: 多难受 duō nàn shòu – *Так ж не зручно*
7. Сюань: 一会儿还得穿。yīhuì'er hái dé chuān. Yīhuì'er hái dēi chuān – *Через трохи знову треба буде одягати*
8. Міу: 嗯 òng – *Угу*
9. Сюань: 嫌麻烦。xián máfan – *Не хочу (потім) вас затримувати*

У цьому уривку Лю, Міу і Сюань обговорюють роботу, яку вони мають написати для курсу. Сюань жартує, що їхній рівень має бути достатньо високим, щоб написати статтю на тему, пов'язану з напрямком досліджень професорів (рядок 1). Міу погоджується з жартом Сюань в рядку 2. У рядку 5 Лю вживає наказовий спосіб зі значенням поради щодо Сюань, пропонуючи їй зняти взуття (рядок 3). Цей наказовий зворот складається із займенника другої особи однини 你 nǐ "ти", спонукальної конструкції з прийменником 把 ba та кінцевої модальної частки 吧 ba. Кінцева модальна частка 吧 ba виконує пом'якшувальну функцію в наказових реченнях, в даному випадку аби порада звучала м'якше. За допомогою прийменника 把 bǎ мовець акцентує увагу на об'єкті, до того ж і мовець, і співрозмовник у такій ситуації розуміють, про що саме йдеться. І хоча дослівно це речення 你把鞋脱了吧 nǐ bǎ xié tuōle ba перекладається як наказ "зніми взуття". Проте, відповідно до контексту ми вважаємо, що це все ж таки порада. Міу погоджується із спостереженням та порадою Лю. Проте Сюань відхиляє пропозицію Лю (рядок 7) і пояснює свою відмову тим, що пізніше знову потрібно буде одягати (一会儿还得穿 yíhuì'er hái dé chuān). В даному реченні використовується модальний модифікатор необхідності 得 děi.

Наступний приклад взятий із додаткових матеріалів під час онлайн літнього табору від Шанхайського університету 上海大学.

- 吴朋，我想买一件白色的衬衫，但是没有时间。wú péng, wǒ xiǎng mǎi yī jiàn báisè de chènshān, dànshì méiyǒu shíjiān. – *Ву Пен, я хочу купити білу сорочку, але в мене немає часу.*

- 你可以在网上买。nǐ kěyǐ zài wǎngshàng mǎi. – *Ти можеш купити онлайн.*

У даному прикладі можна помітити, як виражається семантика поради за допомогою модального дієслова можливості 可以 kěyǐ. У реченні 你可以在网上买 nǐ kěyǐ zài wǎngshàng mǎi – *Ти можеш купити онлайн*, в даному контексті буде виражатись

і модальність можливості, і імперативності зі значенням м'якої поради, якщо речення переформулювати в "Раджу купувати онлайн".

Пропозиція. Пропозиція – це порада, вказівка відносно того, як діяти, що робити; те, що пропонуються кому-небудь замість чогось або на вибір як угода, умова (Словник української мови, 1977, с. 258, Том 8).

Значення пропозиції в китайській мові найбільш повно реалізується за допомогою частки 吧 ba. У таких випадках мовець, запитуючи дозволу співрозмовника, пропонує виконати певну дію. Значення пропозиції також може виражатися за допомогою спонукальних дієслів 让 ràng / 叫 jiào, інколи додатково оформлюватися модальною часткою 吧 ba. Пропозиція також реалізується через редуплікацію дієслова, яка виражає короткочасну дію. Невід'ємною частиною реалізації пропозиції буде інтонація.

Використання імперативів при реалізації семантики пропозиції може бути продемонстровано наступним уривком взятий із додаткових матеріалів онлайн-курсів від Шанхайського університету. Дія відбувається між двома дівчатами на іподромі.

1. Юн: 走吧! 找个饮料。zǒu ba! zhǎo gè yǐnliào – *Пішли! Знайдемо щось попити*
2. Ван: 那就去那儿吧 nà jiù qù nàr ba – *Потім підемо туди*
3. Юн: 啊 a – угу

Обидва висловлювання Юн у 1 рядку мають наказову форму з семантикою пропозиції. 走吧! zǒu ba! – Пішли виражається за допомогою модальної частки 吧 ba, наступна фраза 找个饮料 zhǎo gè yǐnliào – *Знайдемо щось попити*, також з нашої точки зору буде пропозицією, і реалізується ця семантика завдяки інтонації без будь-яких інших мовних засобів реалізації значення імперативності.

Наступна фраза Ван (рядок 2) 那就去那儿吧 nà jiù qù nà'er ba – *Потім підемо туди*, певною мірою, також є пропозицією у відповідь на пропозицію Юн. Так само як в першому варіанті, семантика пропозиції реалізується за допомогою модальної частки 吧

ба, яка стоїть в кінці речення. Також, Лю Бінмей (Liu, 2009) стверджує, що носії китайської мови часто використовують вказівний займенник 那 nà, щоб розпочати новий імперативний зворот (с. 263). Інша функція 那 nà полягає в тому, щоб з'єднати попереднє висловлювання з наступним

Заборона. Заборона – це наказ не робити чого-небудь (Словник української мови, 1972, с. 26, Том 3). Формальною особливістю негативного імперативу (прохібітиву) є використання заперечного прислівника 别 bié з повнозначними дієсловами; заперечного прислівника 不 bù з модальними дієсловами необхідності 不要 bú yào / 不该 bù gāi / 不应 bú yìng / 不用 bú yòng / 不必 bú bì / 不必要 bú bìyào – "не треба", "немає необхідності", а також з модальними дієсловами можливості 不能 bù néng / 不可以 bù kěyǐ / 不行 bù xíng – "не можна", 不许 bùxǔ / 不准 bù zhǔn – "заборонено; спонукальних дієслів 让 ràng / 叫 jiào; а також спеціального спонукального дієслова 禁止 jìnzhǐ. Семантика заборони частково може реалізовуватися через риторичні запитання з 何必 / 何苦 hébì / hékǔ, 何不 hébù, 做什么 zuò shénme, 干嘛 gàn ma – "навіщо треба?", "для чого?", "немає жодної необхідності". Рідко можна зустріти дієслово 请 qǐng для пом'якшення заборони. Інтонація також застосовується при реалізації семантики заборони.

Превентивні імперативні речення мають на меті попередження, хоча так само вказують на бажання мовця щодо невиконання певної дії співрозмовником. Головним чином такі речення оформлюються заперечним прислівником 别 bié та іноді через доконаний вид дієслова, що оформлюється через частку 了 le та результативні форманти. Іноді превентивні речення містять додаткове попередження у вигляді слова 小心 xiǎoxīn – "обережно" (Любимова, 2016, с. 177).

Продемонструємо реалізацію імперативності зі значенням заборони на прикладах із відео-блогу з YouTube-каналу "北京人在乌克兰" běijīng rén zài wūkèlán.

1. 小马你别往外面放。xiǎo mǎ nǐ bié wǎng wàimiàn fàng – *Марк, не клади (начинку) поза тістом.*

2. 别哭了，哭有什么用呢？ bié kūle, kū yǒu shé me yòng ne? – *Перестань плакати, яка користь з твого плачу?*

У прикладах вище використовується заперечний прислівник 别 bié із повнозначним дієсловом пісня нього, яке в даному контексті реалізують заборону. А також в реченні 2 наявна модальна частка 呢 ne для емпіфатизації значення.

3. 银行内部禁止摄像。 yínháng nèibù jìnzhǐ shèxiàng – *В приміщенні банку відеозйомка заборонена.*

У цьому випадку заборона виражається за допомогою спеціального спонукального дієслова 禁止 jìnzhǐ – "забороняти".

Висновок до розділу 3

Підсумовуючи вищесказане, дійшли висновку, що усі мовні засоби реалізації імперативності в сучасній китайській мові можна поділити на два категорії: центральні (експліцитні) та периферійні (інпліцитні). Відповідно до цього твердження, дієслова зі спонукальним значенням (каузативні дієслова), синтаксичні конструкції з прийменником 把 bǎ та 得 de, заперечний прислівник 别 bié (домінанта) та заперечний прислівник 不 bù разом із низкою модальних дієслів, а також модальна частка 吧 (罢) ba – це **центр** субполя імперативності в китайській мові; **периферія** – модальні частки, що позначають семантичні варіанти імперативності (啊 a (та її інваріанти), 呢 ne)), модальні дієслова оптативності, які реалізують семантику імператива у формі прохання, що зумовлене бажанням мовця, ідіоматичні вирази на кшталт 最好 zuì hǎo – "краще б" та прислівники на зразок 不妨 bù fáng – "не завадило б" у значенні поради, форми

риторичного запитання 何必 / 何苦 hébì/ hékǔ тощо, модальні модифікатори необхідності для позначення наказу, редуплікація дієслова, комбінації "дієслово + аспектуальне слово 着 zhe" для реалізації спонукання до постійної, неодноразової дії. Спонукальна інтонація розглядається як фонетичний засіб реалізації імперативності, що перебуває поза межами субполя.

До того ж, ми розділили субполе імперативності на такі категорійні ситуації: 1) наказ; 2) порада; 3) прохання; 4) пропозиція; 5) заборона. Центральними засобами і способами реалізації семантики спонукання є каузативні дієслова, заперечний прислівник 别 bié, заперечний прислівник 不 bù у сполучі з модальними дієсловами можливості, заперечні прислівники разом з модальними модифікаторами необхідності, модальна частка 吧 ba, синтаксична конструкція з прийменником 把 ba. Крім того, у творенні різних категорійних ситуацій приймають участь і чимало периферійних засобів реалізації семантики спонукання: інтонація, редуплікація дієслова, модальні частки 啊 a та 呢 ne, риторичні запитання, дієслово 来 тощо. Варто додати, що межі між різними категорійними ситуаціями бувають вкрай тонкими. Можна по різному трактувати те чи інше висловлювання та до якої категорійної ситуації воно належить, в основному, це залежить від контексту. Таким чином, вибір того чи іншого засобу для реалізації семантики спонукання залежить, насамперед, від самого мовця, його способу мислення і того, як він інтерпретує ту чи іншу мовленнєву ситуацію.

ВИСНОВКИ

У роботі було розглянуто поняття імперативності, лінгвістичні засоби та принципи реалізації категорії у сучасній китайській мові з точки зору її семантики та функційних особливостей.

У результаті проведеного дослідження було виконано всі поставлені завдання, обґрунтовано теоретичні засади дослідження категорії імперативності, розглянуто категорію імперативності в сучасних лінгвістичних дослідженнях, класифіковано категорію імперативності в сучасній китайській мові, визначено засоби реалізації категорій та їхні функційні особливості, а також на практиці продемонстровано варіанти вживання та використання тих чи інших мовних засобів реалізації імперативності.

Отже, на основі здійсненого дослідження ми визначили, що імператив – це спосіб дієслова, що виражає волевиявлення через наказ, прохання, побажання, заклик або ж пораду. Імператив є однією з форм мовленнєвого впливу, що регулює поведінку комунікантів і викликає відповідну мовленнєву реакцію. Попри те, що імператив є дієслівною формою, він виражає бажання мовця, а не дію чи процес. За допомогою імперативу мовець повідомляє про своє бажання, а також намагається змусити адресата виконати ту чи іншу дію (*Иди!*). Або, навпаки, щоб дія не виконувалася (*Не йди!*). Іншими словами можна сказати, що імператив слугує засобом заклику до дії.

З'ясовано, що категорія імперативності – це одна з базових семантичних категорій, яка може бути представлена у вигляді функціонально-семантичного поля, що має ядро та периферію. Імператив є граматикалізованим засобом вираження спонукання. Він утворює граматичне (дієслівне) ядро поля модальності спонукання і є субполем в межах функціонально-семантичного поля модальності.

Визначено, що традиційно виразити спонукання можливо не лише по відношенню до 2-ї особи однини та множини, а й до інших осіб. Зустрічаються форми 1-ї особи

однини та множини і 3-ї особи однини і множини, за допомогою таких формотворчих засобів як "давай" та "нехай".

У китайському мовознавстві не рідко можна зустріти визначення "команда" для позначення спонукальних речень. Субполе імперативності має багато спільного із субполем оптативності, адже обидва різновиди модальності містять семантику волевиявлення. Дослідженням категорії імперативності займалися такі відомі мовознавці, як: Люй Шусян, Ван Ляо-І, Чарльз Лі та Сандра Томпсон, Тань Аошуан, В.А. Курдюмов та інші. Також з'ясували, які види дієслів можна і не можна використовувати в наказових речення.

Усі засоби реалізації категорії імперативності можна розділити на 2 групи: *центральні* та *периферійні*. До центральних мовних засобів можна віднести:

- **Спонукальні (каузативні) дієслова.** До найбільш широковживаних каузативних дієслів належать дієслова: 让 ràng, 叫 jiào, 令 lìng – "примушувати; робити так, щоб...", 使 shǐ – "викликати, примушувати; дозволити; зробити так, що...", 请 qǐng – "запрошувати", "просити", "просити дозволу". А також спеціальні каузативні дієслова 劝 quàn – "просити, радити", 允许 yǔnxǔ / 容许 róngxǔ / 准许 zhǔnxǔ – "дозволяти", 禁止 jìnzhǐ – "забороняти" та інші.

- **Заперечні прислівники** 别 bié та 不 bù у таких словосполученнях, як 不要 bú yào, 不必 bú bì, 不用 bú yòng – "не", "не треба", "не варто", "не потрібно"; 不需 bùxū "немає необхідності", "не варто"; 不准 bùzhǔn "не дозволяти".

- **Модальна частка:** 吧 ba

- **Спонукальна конструкція із прийменником** 把 bǎ

До периферійних мовних засобів належать:

- **Ідіоматичні вирази** 最好 zuì hǎo / 顶好 dǐng hǎo – "краще б"; "бажано, щоб" та **прислівники** 不妨 bù fáng / 无妨 wú fáng – "не завадило б", "краще"

- **Модальні модифікатори необхідності:** 得 dēi, 应该 yīnggāi, 应当 yīngdāng, 必须 bìxū, 必要 bìyào тощо – "потрібно, необхідно".
- **Модальні частки** 啊 a, зрідка 呢 ne, 了 le, 呕 ou, 煞 sha, 看 kan
- **Модальні дієслова** як 宁 níng / 宁愿 nìngyuàn / 宁可 nìngkě / 宁肯 nìngkěn – "хотіти", які одночасно є і дієсловами модальності оптативності.
- **Форми риторичного запитання:** 难道 nándào, 何必 / 何苦 hébì/ hékǔ, 何不 hébù, 做什么 zuò shénme, 干嘛 gàn ma – "навіщо треба", "для чого?", "немає жодної необхідності".
- **Редуплікація дієслова**

До особливого засобу реалізації категорії імперативності ми відносимо інтонацію, яка знаходиться поза межами граматичного поля та є засобом фонетичної організації мови і включає психологічний, синтаксичний і комунікативний аспекти; її емоційні значення різноманітні та численні (гнів, смуток, радість, страх, подив тощо). Крім того, усі імперативні висловлювання можуть співіснувати з тілесно-візуальною поведінкою, такою як вказівний жест і погляд на відповідні об'єкти, що так чи інакше підсилює висловлювання мовця, а також в залежності від контексту може виражати різні семантики.

У практичній частині нашої кваліфікаційної роботи ми описали усі наявні мовні засоби реалізації імперативності в китайській мові, а також на прикладах із публіцистичних текстів з китайських журналів підтвердили наші дослідження. До того ж, у китайській мові, завдяки своїй багатозначній природі, односкладові дієслова можуть виконувати багато функцій залежно від контексту. Враховуючи цей фактор, ми виокремили такі категорійні ситуації імперативності: 1) наказ; 2) порада; 3) прохання; 4) пропозиція; 5) заборона та продемонстрували на прикладах живого спілкування.

РЕЗЮМЕ

论文从现代汉语的语义和功能特征的角度考察了祈使语气的概念、语言手段和在现代汉语中祈使语气范畴的实现原则。在不同时期，许多语言学家都从事情态范畴的研究，包括王了一、赵元任、谭傲霜、朱德熙、徐晶凝、李·查尔斯和桑德拉·汤普森、吕叔湘、库尔久莫夫·夫拉季米尔等等。

本论文的目的在于研究在现代汉语中实现祈使语气范畴的语言手段。

本学年论文的主要任务是：

- 证实实施祈使语气范畴的语言手段研究的理论基础；
- 考虑现代语言学研究中的祈使句；
- 考察祈使语气范畴研究的方法论基础；
- 对现代汉语中执行祈使句的语言手段进行分类；
- 确定现代汉语中执行祈使句的语言手段及其功能特征。

为了成功实施既定目标，设想了一般科学和特殊语言方法的复杂应用。一般的科学方法包括归纳与演绎法、分析与综合法、描述法等方法。特殊语言学方法包括：功能法、语境分析法、成分分析法、连续抽样法。

研究的材料是从 22 篇政论语体文本中连续抽取的中文句子，以及各种在线资源上发布的直播样本。

因此，在进行研究的基础上，我们确定祈使语气是动词的一种形式，它通过命令、请求、希望、呼吁或建议来表达意志。在祈使句的帮助下，说话者传达了他的愿望，并试图强迫听话者执行一个或另一个动作。或者，相反，不执行该操作。

执行祈使语气类别的所有手段可分为 2 组：主要的和次要的。

主要语言手段包括：

- 使动词: 让, 叫, 令, 使, 请. 特殊使动词: 劝, 允许/ 容许 / 准许, 禁止等等;

- 否定副词: 别, 不, 不要, 不必, 不用, 不需, 不准;
- 语气助词: 吧;
- 带介词把的祈使句。

次要语言手段包括:

- 习惯用语: 最好 / 顶好;
- 副词: 不妨 / 无妨;
- 情态动词: 得, 应该, 应当, 必须, 必要;
- 语气助词: 啊, 呢, 了, 呕, 煞, 看;
- 情态动词: 宁 / 宁愿 / 宁可 / 宁肯;
- 反问句: 难道, 何必 / 何苦, 何不, 做什么, 干嘛;
- 动词重复。

此外, 我们将语调作为实现祈使语气类别的特殊手段。所有祈使语气的语句都可以与身体视觉行为共存, 例如指向手势和注视相应的对象。因此, 它强化了说话者的陈述, 并且根据上下文, 它可以表达不同的语义。

在我们论文的实践部分, 我们描述了在中文中实现祈使语气范畴的所有可用语言手段, 并使用来自中国杂志的新闻文本的例子来证实我们的研究。此外, 在中文中, 由于其多音节性质, 单音节动词可以根据上下文执行许多功能。考虑到这个因素, 我们挑出了以下几种祈使语气的分类情况: 1) 指令; 2) 建议; 3) 请求; 4) 提案; 5) 禁止和示范现场交流的例子。

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Апресян, Ю. Д. (1995). *Лексическая семантика*. Москва: Наука.
- Бенвенист, Э. (1974). *Делокутивные глаголы // Общая лингвистика* (Ю. Степанова, Ред.). Москва: Прогресс.
- Бондарко, А. В. (1984). *Функциональная грамматика*. Ленинград: Наука.
- Бондарко, А. В., Беляева, Е.И., Бирюлин, Л.А. & Корди, Е.Е. (1990). *Теория функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность*. Ленинград: Наука.
- Бортун, К. О. (2017). *Категорії імператива в сучасній українській мові. Філологічні студії*, 9, 60-65.
- Булыгина, Т.В. & Шмелёв А.Д. (1990). *Косвенное выражение побуждения: коммуникативные постулаты или языковые конвенции? Функционально-типологические аспекты анализа императива*. (2), с. 103-110. Москва: Академия Наук.
- Ван, Ляо-И. (1954). *Основы китайской грамматики*. Москва: Издательство иностранной литературы.
- Ван, Цуй, & Бочина, Т.Г. (2014). *Каузативная конструкция в русском и китайском языках. Филологические науки. Лингвистика*, 3(37), 7–12.
- Вельский, А. В. (1953). *Побудительная речь // Экспериментальная фонетика и психология речи*. (6-те вид.). Москва: Тореза.
- Габідулліна, А.Р. & Колесніченко О.Л. (2019). *Методологія сучасних лінгвістичних досліджень: навчальний посібник*. Слов'янськ: Вид-во Б.І. Маторіна
- Гобова, Є.В. (2019). *Вивчення фонетики та фонології китайської мови: новітні засоби та технології. XVI Сходознавчі читання А. Кримського: тези доповідей міжнар. наук. конф.* — Київ: Видавництво Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, 101-102.
- Горелов, В. И. (1982). *Грамматика китайского языка*. Москва: Просвещение.

- Горелов, В.И. (1989). *Теоретическая грамматика китайского языка*. Москва: Просвещение.
- Готтлоб, Ф. (2000). *Смысл и значение // Логика и логическая семантика* (З. Кузичевой, Ред.; Б. Бирюкова, Пер.). Москва: Аспект Пресс. (Оригінал опубліковано 1892 р.)
- Дедушно, А. В. (2016). Лінгвопрагматичні параметри перформативних актів заборони і дозволу. Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 43. с. 23–27.
- Зенков, Г.С. & Сапожникова, И.А. (1998). *Введение в языкознание*. Москва: ВШ.
- Изотов, А. И (1995). Императивность в комплексе модальных категорий. *Русский филологический вестник*, (2), 57–63.
- Изотов, А. И (2007). *Функционально-семантическая категория императивности в современном чешском языке как прагмалингвистический феномен*. Брно: Редакционный совет Pontes Pragenses Центра религиозного и культурного диалога при Гуситском теологическом факультете Карлова университета в Праге.
- Карпека, Д. А. (2017). *Глагол и грамматические категории предикатов в современном китайском языке*. Санкт-Петербург: Восточный экспресс.
- Касевич, В. Б. (2006). *Труды по языкознанию* (Ю. А. Клейнера, Ред.). Санкт-Петербург: Филологический факультет СПбГУ.
- Кочерган, М. П. (2001). *Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів*. Київ: Видавничий центр Академія, (Альма-матер).
- Ктитарова Н.К. (2009). *Загальне мовознавство*. Дніпродзержинськ: Дніпродзержинський державний технічний університет.
- Курдюмов, В. А. (2005). *Курс китайского языка. Теоретическая грамматика*. Москва: Цитадель-трейд; Лада.
- Куштенко, Л. Ю (1968) *Система засобів вираження модальності в сучасних німецьких мовах*. автореф. дис. на здобування вчен. ступеня канд. філол. наук. Харків.

- Лосев, А. Ф. (2000). *История античной эстетики. Софисты. Сократ. Платон* (2-ге вид.). Москва: АСТ. (Оригінал опубліковано 1969 р.)
- Любимова, Ю. С. (2017). Спонукальні дієслова як домінанта реалізації семантики імперативності в сучасній китайській мові. *Південний архів*, 71, 100-103.
- Любимова, Ю.С. (2016) *Функціонально-семантичне поле модальності в сучасній китайській мові*: дис. ... канд. філол. наук. Київ.
- Любимова, Ю.С. (2019) Модальна частка 呢 у сучасній китайській мові: функціонально-семантичний аспект. *Закарпатські філологічні студії*, 7, том 2, 66-70.
- Любимова, Ю.С. (2019). Модальні модифікатори як ключові засоби реалізації модальності в сучасній китайській мові. *Південний архів*. 77, 46-49.
- Люй, Шусян. (1961). *Очерк грамматики китайского языка. Слово и предложение*. Москва: Издательство восточной литературы.
- Люй, Шусян. (1965). *Очерк грамматики китайского языка. Часть первая. Категории*. Москва: Наука.
- Мельчук, И. А. (1998). *Курс общей морфологии*. Том II. Москва - Вена: Языки русской культуры, Венский славистический альманах.
- Михайленко, В. В. (2001). *Парадигма імператива*. Чернівці: Рута.
- Никитина, Т. Н. (2017). *Грамматика китайского публицистического текста*. Учебное пособие. Санкт-Петербург: КАРО.
- Остин, Дж. Л. (1999). *Слово как действие // новое в зарубежной лингвистике*. (Университетская библиотека, Ред.; Л. Макеева & В. Руднева, Пер.; 17-те вид.). Москва: Идея-Пресс, Дом интеллектуальной книги.
- Падучева, Е.В. Модальность. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://rusgram.ru/Модальность - 41.htm>
- Пешковский, А. М. (1956) *Русский синтаксис в научном освещении*. Москва: Учпедгиз.

- Потапова, Т. (2020). Императив как древнейшая грамматическая форма с предикативным значением. *Вестник Таганрогского института имени А. П. Чехова*, 229–233.
- Прядохин, М. Г., Прядохина Л.И. (2002). *Краткий словарь трудностей китайского языка. Учебный словарь-справочник*. Москва: Муравей.
- Румянцев, М.К. (1972). *Тон и интонация в современном китайском языке*. Москва: МГУ.
- Словник української мови: в 11 тт. (1970—1980) / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка.
- Сяо, Инь. (2020) *Коммуникативные интонации в китайском языке*. Москва: Вестник МИГУ-МАСИ (3), 19-26.
- Тань, Аошуан. (2002). *Проблемы скрытой грамматики: синтаксис, семантика и прагматика языка изолирующего строя (на примере китайского языка)*. Москва: Языки славянской культуры.
- Умрихіна, Л. В. (2016). Категорія модальності в контексті лінгвістичних досліджень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія, 26 (1), 72-74.
- Фролова, М. Г. (2010). *Китайский язык. Справочник по глаголам*. Москва: Живой язык.
- Храковский, В. С., & Володин, А. П. (1986). *Семантика и типология императива: Русский императив*. Москва: Наука.
- Шинкарук, В. та ін (Редкол.). (2002). *Філософський енциклопедичний словник*. Київ: Абрис.
- Ярцева, В. Н. (Ред.). (1990). *Лингвистический энциклопедический словарь*. Москва: Советская энциклопедия.
- Яхонтов, С.Е. (1957). *Категория глагола в китайском языке*. Ленинград: Издательство Ленинградского университета.
- Aikhenvald, A. Y. (2010). *Imperatives and Commands*. Oxford: Oxford University Press.
- Birjulin, L. A. & V. S. Hrakovskij (2001). *Imperative sentences: theoretical problems*.

- Broadie, A. (1972). II.—*Imperatives*. *Mind*, LXXXI(322), University of Glasgow. 179–190.
- Chao, Y.-R., (1968). *A Grammar of Spoken Chinese*. Berkeley: University of California Press.
- Chomsky, N. (1975). *The logical structure of linguistic theory*. New York: Plenum Press.
- Giiom, G. (1992). *Principles of theoretical linguistics*. Moscow: Progress.
- Jary, M., & Kissine, M. (2011). *What is the imperative mood? Imperatives*. Cambridge University Press.
- Kang, Qingyan. (2011). *Grammatical differences in sentence structure between Mandarin and modern American standard English*.
- Katz, J. J. (1977). *Propositional structure and illocutionary force: A study of the contribution of sentence meaning to speech acts*. Massachusetts: Harvard University Press Cambridge.
- Kroeger, Paul R. (2005). *Analysing Grammar: An Introduction*. Cambridge. UK: Cambridge University Press.
- Lewis, D. (1972). *General Semantics*. D. Davidson & G. Harman (Ред.), *Semantics of Natural Language*, 169–218. Springer Netherlands.
- Li, C. N., Thompson, S. A. (1981). *Mandarin Chinese: A Functional Reference Grammar*. Berkeley, California: University of California Press.
- Liu, Binmei. (2009). “*Chinese Discourse Markers in Oral Speech of Mainland Mandarin Speakers*.” Volume 2. Smithfield, Rhode Island: Bryant University. Pages 358-374.
- Liu, Y., Pan, W., Gu, W. (2001). *Chinese Grammar. Shi yong xian dai Han yu yu fa*. Beijing: Shang wu yin shu guan.
- Mastop, R. (2005). *What can you do? : imperative mood in semantic theory* (F. Veltman & M. Stokhof, Ред.). Amsterdam: Institute for Logic, Language and Computation.
- Miracle, Charles W. (1991). *Discourse markers in Chinese*. Unpublished doctoral dissertation, Ohio State University, Columbus
- Morris, H. (2008). Imperatives and orders. *Theoria*, 26(3), 183–209.
- Qi, Huyang. (Eds.). (2005). *对外汉语教学语法*. [A grammar to teaching Chinese as a foreign language]. Shanghai: Fudan University Press.

- Sun, C. (2006). *Chinese: A Linguistic Introduction*. Cambridge University Press, Cambridge, pp. 181-183.
- Vukadinovich, S. (2019). *Interactional Functions of Imperative turns in Mandarin Conversation*. Edmonton: University of Alberta.
- Wan, Lifang. (2009). A contrastive study on imperatives in English and Chinese. *Journal of Anhui Vocational College of Metallurgy and Technology*, 12(2), 72-75.
- Willems, D., Defrancq, B., Coleman, T., & Noël, D. (2003). *Contrastive Analysis in Language: Identifying Linguistic Units of Comparison*. Palgrave Macmillan UK.
- Xiao, Yingping. (2007). 论祈使句的焦点和话题. [Discussion of topics on imperative sentence]. *Journal of Huaiyin Teachers College (Social Sciences Edition)*, 29(3), 373-399.
- Yuan, Yulin. (1993). *A Research into Modern Chinese Imperative*. Beijing: Peking University Press.
- Zhang, B., Fan, K., Zhang, Y. (2000). *Xiandai ganyu yufa fenxi*. East China Normal University Press.
- Zhang, H. (2014). *Research on the Interpersonal Function of Modern Chinese Imperative Sentences*. Beijing: China Social Sciences Press.
- Zhang, Qing. (2008). *The Negative Auxiliary in Chinese Imperatives*. *Ohio: The Ohio State University*, 2, 903-912.
- Zhu, Dexi. (1982). *Explanation of Chinese Grammatical Issues*. Beijing: The Commercial Press, 18, 23-24.
- Zhuo, J.-S. (2005). *Dramatized Discourse: The Mandarin Chinese Ba-construction*. Amsterdam : John Benjamins Publishing.
- van der Auwera, J., Dobrushina, N., & Goussev, V. (2004). *A Semantic Map for Imperative-Hortatives*, 44–66. Palgrave Macmillan UK.
- van der Wurff, W. (2007). *Imperative clauses in generative grammar*. *Linguistik Aktuell/Linguistics Today*, 1–94. John Benjamins Publishing Company.

- Gao, Ming-kai. (1948). 汉语语法论. 北京: 科学出版社.
- Liu, Y., Pan, W., & Gu, W. (2001). Chinese Grammar. 实用现代汉语语法. 北京: 商务印书馆.
- 赵, 元任. (1979). 汉语口语语法. 北京: 商务印书馆
- 吕, 叔湘. (2016). 现代汉语八百词: 增订本. 北京: 商务印书馆
- 王力. (1944-45). 王力文集. 第一卷. 中国语法理论. 山东: 山东教育出版社.
- 袁, 毓林. (1993). 现代汉语祈使句研究. [*The study of modern exclamatory sentence*]. Beijing: Peking University Press.
- 朱, 德熙. (1982). 语法讲义. 北京: The Commercial Press.
- 徐, 晶凝. (2008). 现代汉语语话情态研究. 昆仑出版社.
- 刘, 月华. (2006). 实用现代汉语语法. 北京: 商务印书馆.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- 董, 雪昌 & 苏, 廷礼. (1984). 《“拉兹”新传》. [出版社]: 黄金时代杂志社。
- 程东. (1985). 《死心眼的机器人》节录. [出版社]: 中国少年儿童出版社。
- 邓, 毅富. (1991). 《来自戒毒所的报告》. [出版社]: 黄金时代杂志社。
- 吉及. (1983). 《法濡者的悲剧》. [出版社]: 黄金时代杂志社。
- 李, 希凡 (1987). 《电视剧〈红楼梦〉前六集印象》节录. [出版社]: 吉林日报社。
[作者]: N/A; [写作时间]: N/A. [出版社]: 文汇报社。
- 赵, 丽宠. (2009). 《新的高度, 属于中国!》节录. [出版社]: 文汇报社。
- 谭健. (1989). 《中国政治体制改革论》第 2,5 章节录. [出版社]: 光明日报社。
- 姚, 德鸿. (2001). 少年科学《小腰腰搬家》节录. 出版社: 少年儿童出版社。
- 贾, 六等. (2010). 《雷锋》节录. [出版社]: 中国戏剧出版社。

- 于, 建洲. (1982). 科学童话选 《“大老黑”应考》节录. 出版社]: 科学普及出版社。
- 荆, 增林. (1999). 科学与生活 《孩子对父母有哪些要求》. [出版社]: 天津科学技术出版社。
- 赵, 荫棠. (2002). 中国文艺 《悼亡支储皖峰》节录. [出版社]: 中国文艺出版社。
- 巍巍, 钱小惠. (2014). 《邓中夏传》. [出版社]: 人民出版社。
- 金涛. (1990). 少年科学 《外星球来的女孩(下)》节录. [出版社]: 少年儿童出版社。
- 柯灵. (2008). 《为了和平》节录. [出版社]: 中国青年出版社。
- 路遥. (1995). 文学家 《你怎么也想不到》节录. [出版社]: 陕西人民出版社。
- 陈, 定兴. (2017). 《香港之滨》节录. [出版社]: 山西人民出版社。
- 肖, 云星. (1992). 《天幕下的恋情》节录. [出版社]: 文化艺术出版社。
- 苏, 理立. (2000). 《李宗仁和他最后一位夫人》节录. [出版社]: 百花文艺出版社。
- 陈毅. (2007). 中流 《让悲哀永留在心中》节录. [出版社]: 中流社。
- 北京人在乌克兰. Beijing man in Ukraine (2021, 8 червня) 中国爸爸为乌克兰继子包饺子。
乌克兰姑娘们说太好吃了！乌克兰混血宝贝们自己包饺子！外国人都爱的中华美食！ [Відео]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=Qjqt8kZuGas> (Дата звернення: 18.09.2022)
- 北京人在乌克兰. Beijing man in Ukraine (2021, 25 вересня) 在乌克兰你必须小心的人群！
中国乌克兰大姐们高兴的哭了 为啥？ [Відео]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=phO__grUIak (Дата звернення: 20.09.2022)